

URTX

LA INVESTIGACIÓ DE VALERI SERRA I BOLDÚ
SOBRE EL ROSER

Ramon Miró Baldrich

LA INVESTIGACIÓ DE VALERI SERRA I BOLDÚ SOBRE EL ROSER

Abstract

La especialización de Valeri Serra i Boldú en el folklore religioso puede concretarse más aún en un tema nuclear: el Rosario. A través de los estudios que realizó sobre esta temática podemos ver su evolución en los géneros de interés (del cancionero a los hábitos y costumbres –el “costumari”), la evolución en las técnicas de recogida de información, así como en los resultados obtenidos, es decir, en las obras que fue publicando sobre esta temática. Analizamos el contenido de sus principales obras rosarianas (*Cançons de pandero*, *Llibre popular del Rosari* y *Llibre d’or del Rosari a Catalunya*) desde esta perspectiva, ayudándonos con la consideración del epistolario conservado en el archivo de Bellpuig.

Valeri Serra i Boldú’s specialisation in religious folklore can be narrowed down even further to a central theme: the Rosario. Through his studies on this subject we can see his evolution in the genres of interest (from the song book to the habits and customs –the “costumari”), the evolution in his techniques for gathering information, as well as the results obtained, in other words, the works he published on the subject. We analyse the contents of his main works on the Rosario (“Cançons de pandero”, “Llibre popular del Rosari” and “Llibre d’or del Rosari a Catalunya”) from this perspective, helped with the consideration of the epistolary from the archive of Bellpuig.

Paraules clau

Valeri Serra Boldú, folklore, religiositat, costumari, roser, rosari, metodologia, informants, qüestionaris.

Propòsit

El tema de la devoció popular a Nostra Senyora del Roser podríem apuntar que és el tema nuclear dels seus estudis de folklore religiós i és també aquell que li comportarà més dedicació i majors treballs i satisfaccions.

Atenent només a aquesta temàtica i resseguint les obres que n'anà publicant, hom pot veure la seva evolució en l'estudi del folklore català. Comença amb un interès pel cançonner oral, que recull personalment; el tema tractat el porta a descobrir l'interès de les cançons de pandero en paral·lel amb les de ronda, les primeres connectades amb les majorales del Roser i improvisades a ple dia en llevants de taula i altres actes més o menys protocol·laris, amb una majorala que tocava el pandero com a únic acompanyament musical, i les segones també més o menys improvisades pels joves enamorats per cantar-les a les rondes nocturnes de nois a les cases de les noies, acompanyats sovint amb una guitarra i seguint el ritme de la jota. Hi dedicarà alguns articles i, finalment, el llibre *Cançons de pandero* (1907).

La continuïtat el porta a col·leccionar goigs, especialment de Nostra Senyora del Roser, i fins a editar-ne amb alguna nota històrica, cap al 1913.

El recull oral més el recull escrit, tant de fulls de goigs, com d'imatges, com d'estudis de folklore d'altres contrades, afegit al desig de realitzar una campanya en favor de la revitalització del rès del rosari, el porta a elaborar el *Llibre popular del Rosari* (1917), que li editarà el Foment de Pietat Catalana.

Planteja el llibre com a un manual per marcar línies d'estudi i per animar els lectors

Ex-libris de Valeri Serra on consten els rosaris com a element identificatiu.

a fer-li arribar dades de singularitat en el rès del rosari, en l'existència d'altars, d'imatges o retaules, de confraries i de costums peculiars a l'entorn d'aquest tema, amb la intenció —diu en un primer moment— d'anar-ho introduint en successives edicions de l'obra.

La vida a Barcelona, però, amb la pràctica més sistemàtica del col·leccionisme (la qual, per exemple, el portarà a ser un dels fundadors i el primer director de l'associació Amics dels Goigs) i amb un cert desengany respecte a la "recatolització" de Catalunya, el porten a la idea de realitzar una magna obra de bibliòfil, concertada a través de la subscripció anticipada. L'augment de materials i els ànims que rep dels impressors, en especial de Víctor Oliva (dels Oliva de Vilanova), el portaran a realitzar probablement el llibre més luxós de Catalunya en aquells anys. Així sortirà el *Llibre d'Or del Rosari a Catalunya* (1925). Per a aquesta última empresa, el veurem elaborar i difondre uns qüestionaris, especialment a través dels butlletins dels bisbats catalans, amb resultat ben desigual.

Resseguir aquests processos més a la menuda és l'objectiu del present treball.

Les cançons de pandero

Introdueix el tema en una de les seves cròniques a *Lo Teatro Regional*, quan estudiava a Barcelona. En un estudi anterior férem referència a l'evolució de les seves col·laboracions en aquesta revista que traduïa en bona part l'evolució dels seus interessos, d'arribar a ser un bon literat cap a ser un bon folklorista (evolució que atribuïem a una doble motivació: l'encarament que li feia mossèn Cinto Verdguer envers aquesta disciplina i l'èxit creixent de les seves col·laboracions en aquesta temàtica, per damunt de les provatures literàries). Així vèiem com, entre 1896 i 1900 —període de les seves col·laboracions—,¹ es va produint el canvi de la creació literària cap a l'aportació de dades sobre la vida a l'Urgell i sobre els costums dels pobles, tot essent-ne alhora protagonista, d'una colla.

En concret, l'any 1898, publica l'article "Crònica. Una costúmg pagesa", signat a Linyola.²

En ell explica el costum de les majorales del Roser, en festes principals de la població, de presentar-se en aquella casa rica o celebrativa —si es tracta de casoris o bateigs—, després del dinar, a la sobretaula, a cantar cançons tot acompanyant-se amb el pandero per recollir diners per a la confraria del Roser.

Quatre anys més tard, en un certamen de l'Acadèmia Bibliogràfica-Mariana de Lleida, celebrat l'any 1902, i a l'apartat de premi a una col·lecció folklòrica, en català o castellà, de poesies de tema marià, presentà un recull de cançons catalanes amb el qual aconseguí el premi de la joia oferta. I també que el recull fos publicat l'any següent per la impremta Mariana de Lleida a càrrec de Ramon Farré. L'obra aparegué amb el títol *Culte Popular a la Mare de Déu* i presentava una colla de capítols temàtics, el tercer dels quals era "Cançons de pandero". Ara no només explicava el costum —i amb més extensió—, sinó que en donava una bona mostra amb estrofes recollides personalment.

En un primer moment, creu que el costum és privatiu de la zona directament estudiada: "Es costum antiga de molts pobles de les riberes del Segre, del Plà de Urgell, del Segrià i de la Segarra que seria tristíssim que s'acabés de perdre." (*Culte popular...*, p. 80)

De les mostres recollides, parla només explícitament d'un poble, Cubells, i també referma l'interès del gènere amb el parer positiu que n'hi havia donat mossèn Cinto i amb la recreació poètica que en dona Josep Iglésias Guizard, el poeta de la Segarra, en el seu poema "Lo pandero de les mosses".

Al final, parla de com el costum es va perdent amb les innovacions que han anat introduint-se a les Festes Majors: "Per desgracia aquesta vella y bella costum no está tan estesa com seria de desitjar. Va desapareixen dels pobles perque hi entraren ab furor les costúms modernes que tot ho desfiguren." (*Culte popular...*, p. 89)

Aquell mateix any, 1903, Valeri Serra publica un article en dues tongades a la revista *Catalunya* amb el títol "Cançons de pandero".³ Ha parlat amb el poeta Joan Maragall, que

¹ L'evolució era: 1896, 8 col·laboracions (poemes); 1897, 20 (7 poemes, 5 proses literàries, 7 crítiques, 1 crònica); 1898, 35 (3 poemes, 4 proses literàries, 11 crítiques, 17 cròniques); 1899, 30 (1 poema, 5 proses literàries, 9 crítiques, 15 cròniques) i 1900, 15 (2 proses literàries, 2 crítiques, 11 cròniques). Vegeu el nostre treball "La poesia juvenil de Valeri Serra i l'enllaç amb la poesia popular" a *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, XLII (Miscel·lània Giuseppe Tavani, 1), Barcelona, 2001, p. 167-204, en especial a la p. 168.

² *Lo Teatro Regional*, núm. 343 (Barcelona, 03.10.1898), pàg. 286.

³ Publicats als núm. XVIII (30.09.1903), p. CCLXI-CCLXXVIII i XXI (15.11.1903), p. CDLXXXVII-CDXCVII.

devia fer-li l'elogi d'aquelles cançons recollides, i ha aconseguit que Maragall li faci una carta pròleg per al llibre que en vol treure tot seguit, carta datada l'u de desembre de 1903.

Hi ha, però, entrebancs en la publicació i, finalment, l'any 1907, surt editat el volum *Cançons de pandero*.

Per la correspondència amb Joan Maragall sabem que Valeri Serra havia continuat la relació amb Maragall tot felicitant-lo, en data trenta d'abril de 1904, per haver obtingut la Flor Natural i per "Les reyls jornades", obra que Serra ha llegit a *La Veu* i que, diu, "és ben bé lo que sentíam bon munt de deslligats catalanistes. Grans mercés. Necessitavam un Maragall que ho digues francament." S'acomiada tot saludant-lo i dient-li que aviat ho faria personalment.

Serra i Boldú, en carta datada a Bellpuig el sis de març de 1907, escrivia a Maragall per comunicar-li que Josep Carner li havia demanat les dues llibretes de cançons de pandero que tenia recollides al juliol de l'any anterior, amb la promesa que li ho publicaria tot seguit. Però no havia estat fins "l'altre dia", que havia vist publicat l'anunci d'aparició del llibre a *El Poble Català* i havia escrit a Carner per poder-ne veure algun exemplar i poder-li escriure. Tot i no haver-lo rebut encara, ni haver rebut resposta de Carner, li escriu per agrair-li la carta pròleg i per justificar la tardança soferta. Alhora li demana si pot parlar amb Carner. També s'alegra de saber que Maragall vindrà a Lleida aquell any per presidir els Jocs Florals i l'invita a aturar-se a Bellpuig durant l'anada o la tornada, on "Procurarem que li sia ben agradosa l'estada; encara que no tinguem molts monuments per a visitar, hi ha sisquera i panteó de D. Ramón de Cardona que tothom admira y en quant al paisatge urgelles que d'assí s'ovira, Deu n'hi dó, que si V. no coneix l'Urgell no crech que li desplagui."

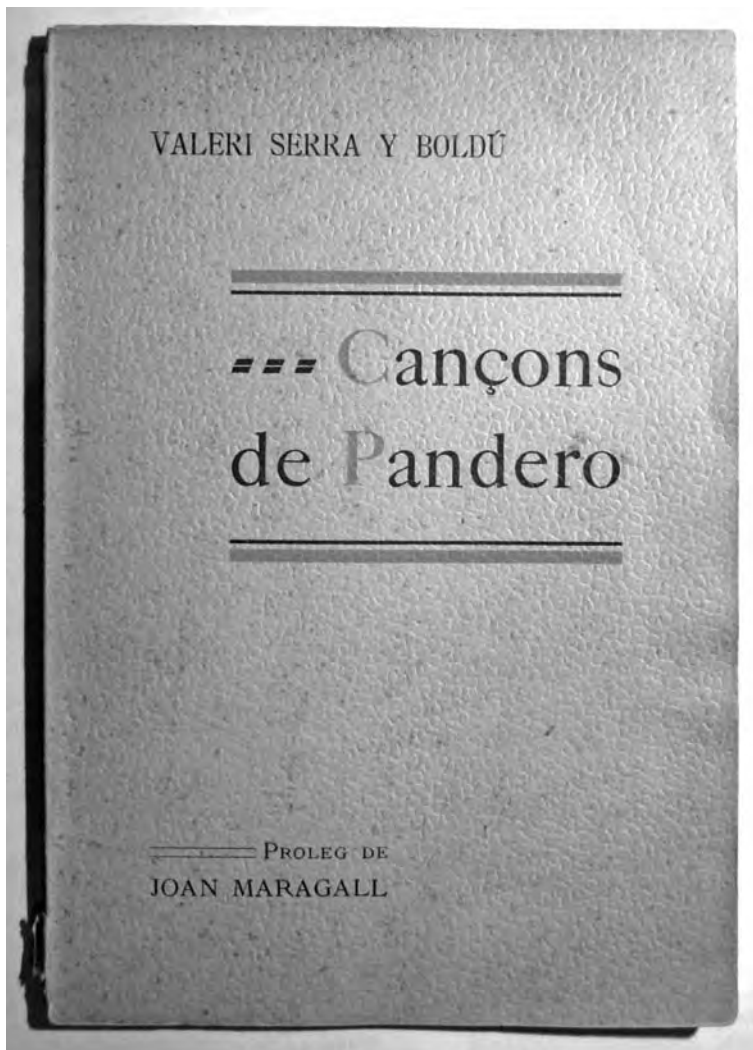
El tretze de març, Joan Maragall responia a Valeri Serra confirmant-li l'aparició del llibre i comunicant-li que havia escrit a Carner: "Estimat amic: També jo vaig tenir una grossa alegria al veure en l'aparador les "Cançons de pandero". Es clar desseguida vaig entrar a comprarne un exemplar i ab ell se'm renovà aquella delicia que ja havia experimentat en la revista Catalunya, i encara me semblà trobarne algunes de noves ó que jo no m'hi havia fixat llavors i son ben exquisides. Me sembla impossible que en Carner hagi sigut tan descuidat de no enviarne cap exemplar. Desseguida li he escrit

Fotografia del pandero que mossèn Antoni Navarro regalà a Valeri Serra. Arxiu Municipal de Bellpuig. Llegat Fills Valeri Serra i Boldú.

Portada del primer recull important de cançoner que publicà.

Coberta del llibre
Cançons de Pandero,
del qual fou editor
Josep Carner
i prologuista
Joan Maragall.

que ho fassi i me penso que ho farà encara que es un xicot que porta tantes coses de cap que tot sovint queda malament.”

També li manifesta el seu desig de conèixer Lleida i que “per poc que puga m’aturaré a Bellpuig pel gust d’estrenyer la mà a tant bon amic”.⁴

No tenim notícia que parés a Bellpuig, però sí que podem afirmar que degueren saludar-se a Lleida, el dia de la festa dels Jocs Florals, puix que Valeri Serra hi guanyà, aquell any, un premi ofert pel claustre de professors de l’Institut de Lleida, amb la monografia d’estudi *Lo Convent de Bellpuig*.⁵

És cap al final del llibre que explica l’àmbit de recollida i la forma. Diu:

⁴ La correspondència es troba a Internet, en fitxes i en còpies directes de documents, pertanyents a l’Arxiu Joan Maragall.

⁵ Al llegat dels fills de Valeri Serra, conservat a Bellpuig, hi ha el diploma del premi aconseguit amb les signatures del president dels Jocs Florals, Joan Maragall, i del secretari, el poeta lleidatà Josep Estadella i Arnó. El diploma porta la data del dia de la festa, el catorze de maig de 1907.

“Totes aquestes cançons són recullides a Torrelameu, Cubells, Artesa de Segre, Baldomà, Butsenit, Bellmunt, Castellserà, Termens y Miralcamp. En algun poble les copiava mentre les cantaven ab el pandero; però quan n’he arreplegat més ha sigut quan he pogut trobar cantadores de dos y més pobles alhora: allavors se contrapunten a quina’n pot dir més, y més boniques, y, entre altres aventatges, hi trobava la d’arreplegar variants de moltes que ja tenia. No són poques les arreplegades de dones velles que al seu bon temps eren majorales de pobles aon s’ha deixat ja la costum.” (*Cançons de pandero*, p. 68)

No hi ha, però, en cap cas, la precisió del nom de les persones entrevistades i només en un cas la precisió del lloc (Cubells) per a sis cobles que copia tot seguit (p. 39-40). De la resta de cobles, en fa l’anàlisi temàtica però no precisa informant ni lloc.

En els primers textos que hi dedicà, pensava que el costum era específic de la zona que havia estudiat, però a l’inici del llibre precisa que ja ha vist que el costum era més ampli i fa referència a quatre autors que també n’han parlat: Joan Poblet (en referència a Montblanc i la Conca), Sebastià Farnés (d’una dona de Peramola), M. Pierre Vidal i M. J. Sarrête (aquests dos per a la Catalunya Nord). I constata que es tracta del mateix tipus de pandero (quadrat i d’uns cinquanta centímetres de costat) i de les mateixes pràctiques vinculades a les majorales de la confraria del Roser.

Els Goigs del Roser

Si de primer és el gènere de les cançons de pandero —en la seva dedicació primera a l’apartat del cançoner—, l’àmbit d’atracció, el fet d’anar cercant fonts escrites el porta a interessar-se pels goigs a Nostra Senyora del Roser i per totes les variants que va trobant, editades en fulls solts, alguns de força antiguitat.

A Bellpuig, a través de la impremta Majós-Saladrigues, en què, des de l’any 1912, és també propietari, anirà traient una col·lecció de goigs numerada i, entre ells, treu diferents edicions dels Goigs a Nostra Senyora del Roser.

GOIGS DE NOSTRA SENYORA DEL ROSER

Vostres goigs amb gran plaer
cantarém Verge Maria,
puix la Vostra Senyora
es la Verge del Roser.

Deu plantà dins Vos Senyora
lo Roser molt excel lent
quan vos feu mercedora
de concebre'l purament,
donant fé al missatger
que del Cel vos trametia,
-Deu lo Pare que volia
fosseu Mare del Roser.

Del Sant ventre produïda
la planta del Roser vert,
fou de Angels circuida
i servida amb gran concert,
i restà pur i sencer
vostre còs ab alegria,
-quan parís en la establa
lo celestial Roser.

Quan los Reis devòts sentiren
del Roser la gran olor,
amb la estela junts partiren
per adorar lo Senyor.

V. *Quasi cedrus exaltata sum in Libano.*

i trobaren ser lo ver
de Balàam la profeta,
-quan Vostra Mercè tenia
en los braços lo Roser.

Gran delit vos presentava
vostre Fill ressucitat,
amb cinc roses que portava
en les mans, peus i costat,
per les quals lo Llucifer,
qui dels Sants l' infern omplia,
-fou robat en aquell dia
que florí lo Sant Roser.

Reparada la gran'erra
de Adàm per mort cruel,
trasplantat fou de la terra
lo Roser dalt en lo Cel:
i pujant amb gran poder
lo partí no us entristia,
-contemplant Deu com rebia
amb gran goig lo Sant Roser.

No fou de menor estima
lo goig del Esperit Sant
quan vingué de l' alta cima
en vostre Col·legi Sant.

i regà aquell planter
que lo gran Deu elegia
-per estar en companyia
del celestial Roser.

Vostra vida acabada
la major dels goigs sentís
quan a Deu sou presentada
trionfant en paradís:
qui senyora os volgué fer
del gran ort que posseïa
-colocant-vos com devia
baix la ombra del Roser.

Manà vostra Senyora
als Freres Predicadors,
que de vostra Contraria
fossen instituidors:
i aixís ells la han fundada:
obeint vostre voler,
-dignament intitulada
Verge i Mare del Roser.

TORNADA

Puix mostreu vostre poder
fent miracles cada dia:
preserveu Verge Maria
als Confreres del Roser.

R. *Et quasi plantatio Rosee in Jericho.*

OREMUS

Deus, cuius Unigenitus per vitam, mortem, et Resurrectionem suam nobis salus aeternae praemia comparavit: concede quaesumus, ut haec Mystera Sanctissimo Beatae Mariae Virginitis Rosario recolentes, et imitemur quod continent, et quod promittunt assequamur. Per eundem Christum Dominum nostrum. Amen.

Melodia popular. Transcripció del Mestre Lluís BRILLET

Vos... tres goigs ab gran plaer cantarém Verge Maria... a l'altre Puix la vostra Senyora es la Verge del Roser. **COLLA** Deu plantà dins Vos Senyora lo Roser molt excel lent... tant quan vos feu mercedora de concebre'l purament donant fé al missatger que del cel vos trametia... a Pare Deu lo Pare que volia fosseu Mare del Roser.

NOTES MARGINALS

Al Dr. D. Salvador Riba i Balbà

La devoció a la Mare de Déu del Roser és la més popular de nostra terra. No hi ha res que se la veneri baix altres advocacions, que a Catalunya solament passen de mill, baix la del Roser la virem fins tots els catalans com a Regina sobirana de nostres cors, baix aquella advocació rondim vassallatge a la Mare de Déu, un vassallatge, però, de roses i flors que lliga amorosament als devots de tot el reialme.

Aquella veu:

Cap al cel qui hi vol venir
Jo li'n diria la escala,

s'és feta tan estesa, que prenent per guio a la Mare de Déu del Roser, s'han hagut de organitzar les forces o confraries, i encomanar a valeroses capitanes que fressessin lo camí, que tuidessen de les festes que 'ns portaven embocar la escala. I així, fa l'efecte de que estem sempre a la presència de la Mare de Déu del Roser, per que la trovem sempre associada a totes les nostres costums; sa graciosa imatge 'ns es presentada o presidint la major part de nostres festes: en un bateig, beada, n'és festa major van, les Majors del Roser a posar la facina al cap de taula, i unes vegades presentant un ram, i altres lloant als conxerrens a la festa amb cançons de pondero, sempre s'hi fa en nom de la Verge, i a son honor i per llur confraria son les almoines cobecades, que al entrar en caixa s'annuncien al poble a tó de campana, així es tocant los rals, com se sol dir.

Tot això, serveix per a guarnir bé l'seu altar, per a enlutar lo tabernacle, per a fer mes lluides les processons de cada mes, per a enllumenar mes la seua imatge quan sobre any o en los dies de poesia tardorral se li rosa o canta l'Rosari. Car, ja podeu visitar iglèsies de nostra terra, que no 'n trobareu una que no tingue un altar del Roser ben historiat en cada parroquia. Deurà ser perquè baix l'advocació del Roser, i no en cap altra, se considera a la Mare de Déu en sos goigs i alegries mes pures, se la acompanya en la tristesa de sos grans dolors i se l'admira arbotantse al cel a ser coronada de gloria, es a dir, se considera a la Verge en tota la plenitud de sa gracia.

La Iglesia ha fomentat poderosament la devoció a la Mare de Déu del Roser, desde que 'ls Sants Pares Ignosci VIII, Alexandre VI, Lleó X, S. Pius V, Gregori XIII, Urba VIII, Climent X, i altres, obriren les portes del perdó als confreres i confrases del Roser, i distints Prelats han indulgenciat lo cant o recitació dels Goigs que avui estampem, los mes coneguts i celebrats de entre 'ls moltissims que ha inspirat la musa popular, puix, bé es cert que se 'n canten a la Mare de Déu del Roser per alcansar pau i pluja, per a deturar les calamitats que en si porta tota revolta política i social, per a demanarli tota mena de gracies espirituals i corporals, remembrant sempre los admirables passos de la vida de Maria, mes, de cap manera s'ha mostrat tan fecunda la vena poetica del poble, com en la composició de lletres pel Rosari, unes vegades per a ser cantades, després del enunciar del Misteri, (per ex. després del 3er de Dolor.)

Les gotes de sanc pura—de la Corona,
com estan entre espines—pareixen roses.

Altres vegades s'han compost cobles de desperta
pera cantar en los matinals Rosaris.

A alegrar ix Maria—la matnada,
com estrella que anuncia—bona diada;
com Reina que derrama—favors i gracies,
recorre bondadosa—carrers i places

i les dits *Avantura* per antonomàssia, ja en castellà,

Ex Maria la Nave de gracia
San José la vela y el Hijo el Timón...

I la que té per rescobla:

Viva Maria—Viva el Rosario

popularitzades a tot Catalunya malgrat ser castellanes, si bé 'n tenim de catalanes amb tornada del mateix metre:

Viva Maria,—viva l'Rosari,
viva dels angels i homens—la Reina i mare.

Per no esmentar-ne d'altres, totes les composicions de que formen part aquestes escances, son popularissimes, s'han cantat i s'canten per tot arreu aont la llengua catalana es coneguda o parlada, pero llur popularitat, queda enfosquida en comparació amb

la que han conquerit los Goigs esdevingut classicos que motiven aquestes ralles, compostos per lo P. Sant Vicens Ferrer segons, diuen varies fulles de Goigs, una sobre llur historia deguda a l'atuidada ploma de nostre volgut amic D. August J. Ribas i Mustarós, un'altra sobre lo mateix, del poeta-gogista Mossen Josep Pont, encara que 'n Milà i Fontanals ho dupta (Apendix al capítol IV de les *Cantigas de Santa Maria*) mes sense aduir cap raió. L' Aguiló 's limita a dir que compten quatre centurries o mes, si son de S. Vicens Ferrer, com edicions rescents suposen (*Cançoneres i miracles en jahor del Psalteri o Roser*). I en aqueix fascicle, dona l' Aguiló reproduits en gòtic amb imatges del segle XV, los nostres Goigs del Roser estampats a Valencia l'any 1546, amb la particularitat, que en les set cobles, no hi ha un sol vers diferent dels que avui se canten, i si sols alguna forma caiguda en desús o paraula metamorfosada en lo llenguatge modern. Això en les cobles: Jo segon vers de la entrada 'l' diu així:

cantarem Senyora mia

i de aquest modo 'ls dos primers de la tornada:

Dones puig Vos donau loguer—als de vostra confraria.

De manera que aquestos Goigs, que parlaràn a cadascu de la edat d'ixosa i son lo motlle que ha servit pera compondre 'n molts, son un admirable monument arqueològic, que tot demostrant la perfecció que havia assolit la nostra llengua en la Edat mitjana, donen clara idea de sa bellesa literaria, quan amb tanta integritat nos arriben després de passar per la boca de moltes generacions, una prova aquesta que no han resistit les nostres cançons populars plenes de variants, ni molts altres Goigs del Roser. I no volem pas referirnos a aquells que avui dia no conserven mes que un valor historic circumstancial, perquè aduc les tan famoses *Cobles del Psalteri o Roser* compostes pera rememorar tots quinze misteris del Rosari, avui han passat a esser los *Goigs del Roser* que 's canten en la Quaresma ngalant les cinc cobles dels Misteris de Dolor que hi ha al *Psalteri*, seguides de una del Devullament i un'altra de la Soletat, per a deixarlos convertits com llur cregut los qui 'n desconeixien l'origen, en altres Cobles dels Dolors, sense indre en compte la incongruencia del veritable títol amb l'actual rescobla:

Lo Psalteri presentau—quinze actes de ma vida
faltada de sentit, quan tan plena n'és i tan escayenta
en la originaria:

Puig que Rosa molt suau
Deu mon Fill me ha elegida,
Lo Psalteri 'm presentau,
i dientlo contemplau,
quinae actes de ma vida.

Coses del poble que no tenen explicació, com no 'n té tampoc que n' hagi compostos d'especials pera cantar durant l'Advent, ni que hagi volgut desdir de nostres Goigs les cobles que pertanyen als Misteris de Goig de les que pertanyen als de Gloria, presentant fulles modernament editades de *Goigs, Dolors i Glories de Maria Santissima que canta la confraria del Roser*, acabant com en la major part dels classicos impresos en aquestos darrers temps, amb la estrofa:

Mama Vostra Senyoria...

treta de uns del segle XVI intitulats *Laors de la Verge Maria del Roser*.

Nos trovem, doncs, devant del monument més ferm de la literatura popular catalana. No hi ha encontrada de Catalunya que no 's canti en sa forma primitiva o amb una cobla especial alegrada, com Santa Maria del Mar de Barcelona, can Tobella del Cayrat (Olesa) i altres iglèsies. No hi ha estampa que no 's hagi editat. Passen bona cosa de un centenar les edicions catalanes que han sortit de les premses de Barcelona, Alcoy, Cervent, Figueras, Girona, Igualada, Lleida, Manresa, Mahó, Mataró, Palma, Perpinyà, Vich, Olot, Valencia, Reus, Valls, etc.; innumbrables i variats los gravats que les acompanyen a partir del segle XV, en vista de tot lo qual, no cal dir si donaria bo de veure compilada tan singular himnodia del Roser, i mes encara la llur iconografia, quan de una estadística (fet dels 65 pobles del partit de Lleida resulta haverhi 82 imatges de la Mare de Déu del Roser, i confraria en quasi totes les parroquies, *Espana Mariana, Madrid 1868*).

Vagi aquesta edició, enriquida p'el Mestre Milhet amb la transcripció de la melodia per tot arreu igualment popular, a mantenir fresca i genuina, la devoció tantes voltes secular.

VALERI SERRA I BOLDÓ
C. del R.

No tenim controlada tota la numeració de goigs que tragué, però dels que coneixem són dedicats a Nostra Senyora del Roser els números 10 i 11.

L'única variació que hi sabem apreciar entre ambdós és que el núm. 10 presenta impreses les dues cares del full, mentre que el núm. 11 només presenta la cara dels goigs, amb mateix gravat, ornaments, orla, lletra i melodia.

Un i altre presenten al peu (el núm. 10 al peu del revers i el núm. 11 al peu de l'anvers) la precisió de la impremta, la població, la data i, finalment el número del goig.⁶

Al verso del primer apareixen unes "Notes marginals" a doble columna i signades al final "VALERI SERRA I BOLDÚ. C. del R." Dedica les notes al doctor don Salvador Roca i Ballver.

En elles, declara que la devoció a la Mare de Déu del Roser és la més popular "de nostra terra"; recorda la feina de les majores de la confraria del Roser en recaptar diners i guarnir bé l'altar per a les festes. Recorda com l'Església ha fomentat aquest culte (cita diversos papes) i ressegueix l'evolució de les lletres i les variants que n'han sortit, tot fent referència a alguna de castellana (d'Aurora). Fa referència als Goigs clàssics, que s'atribueixen a sant Vicent Ferrer, diu, tot recolzant en nota històrica d'uns exemplars d'aquests goigs editats per l'amic gogista August J. Ribas i Mustarós; apunta que això és posat en dubte per Manuel Milà i que Marian Aguiló es limita a dir que tenen quatre-cents anys o més, si són de sant Vicent.

Constata l'extensa difusió d'aquests goigs, amb més d'un centenar d'edicions a premses d'arreu dels països catalans, amb gran varietat de gravats. També fa referència a la variada iconografia, tot constatant que en una enquesta feta a seixanta-cinc pobles del partit de Lleida resultava haver-hi vuitanta-dues imatges i confraria a quasi cada població. La referència de l'enquesta és l'obra *España Mariana* (Madrid, 1868).

Comenta, finalment, que l'edició va enriquir amb la transcripció de la melodia feta

pel mestre Millet, i que la difon per mantenir fresca aquesta devoció secular.

Publicat ja el *Llibre popular del Rosari* (1917) i instal·lat ell a Barcelona, contribuí novament amb unes notes històriques a un full de goigs a un plec, estampats a despeses del col·leccionista de goigs Josep Mumbrú Ferran, de Sarrià, que inclou les tres modalitats clàssiques: els "Goigs de Nostra Senyora del Roser" (amb l'afegit "per ésser cantats en el seu altar de Sant Vicents de Sarrià"), els "Goigs del Psaltiri o Goigs de Nostra Senyora del Roser que es canten en la Quaresma" i els "Goigs de Nostra Senyora del Roser que es canten en l'Advent". Aquests goigs porten el peu "Barcelona, per Oliva de Vilanova, Impressor, 1922"; l'edició és a dues tintes (negra i vermella), amb variades orles, gravats, corondells, amb les lletres distribuïdes a tres columnes i amb les melodies corresponents al final de cada lletra.

Valeri Serra destaca l'encert de Josep Mumbrú d'haver reunit en el mateix full els tres cànctics més popularitzats de la Mare de Déu del Roser i fa una breu història de cada un. Ressalta la catalanitat d'aquesta devoció al Roser i, en especial, la dedicació de la família Mumbrú, els membres femenins de la qual han estat els administradors de l'altar, obra artística d'Agustí Pujol (1585-1643), de qui en recorda altres obres d'imatgeria religiosa.⁷

Entre les edicions de 1913 i la de 1922, Valeri Serra n'ha pogut aplegar una bona colla i n'ha presentat un primer estudi d'evolució de les lletres en el *Llibre popular del Rosari*; ressaltem, per a aquesta edició de 1922, que recull els tres goigs emblemàtics de la devoció catalana del Roser tal com ja havia apuntat Serra i Boldú en el seu estudi, així com les melodies populars amb què es cantaven. Alhora, l'editor és la casa Oliva de Vilanova, editors d'anomenada que seran els encarregats d'editar l'obra més monumental de Valeri Serra, com veurem als últims apartats, el *Llibre d'Or del Rosari a Catalunya* (1925).

El Llibre popular del Rosari

Comença el llibre amb el contrast produït, en visitar un poblet, entre el record d'in-

⁶ Així, el primer: "Imp. Majós y Saladrigues. Bellpuig. Febrer 1913. Núm. 10." I el segon: "Imp. Majós y Saladrigues. Bellpuig. Febrer 1913. Núm. 11."

⁷ Fill d'Agustí Pujol I, aquest escultor barroc és anomenat Agustí Pujol II. La data de naixença, 1585, avui es considera aproximada, i també probable que hagués nascut a Vilafranca del Penedès; però la data de mort ha estat corregida i se sap que fou a Reus, el 1629.

fantasia que tenia d'un roserar i l'aspecte lamentable en què el retroba. Aplica llavors el símil a la devoció a Nostra Senyora del Roser, a Catalunya.⁸ L'objectiu, amb el llibre, és, doncs, revifar el culte a la Mare del Déu del Roser i esperonar el rés del rosari, que veu una mica somort, si bé encara actiu.

l'ideal expressat és: "La constitució en cada encontrada, en cada ciutat i, si pogués ser, en cada poble, del *Rosari perpètuu*." (*Llibre popular...*, p. 9)

El llibre, editat a Barcelona pel Foment de Pietat Catalana, es troba a mig camí entre manual religiós per al poble, per al rés del rosari, i estudi folklòric a l'entorn d'aquest tema a les terres catalanes. Dualitat expressada per títol i subtítol respectivament: *Llibre Popular del Rosari. Folk-lore del Roser*.

Tant a la primera part ("Lo Rosari i sos components") com a la segona ("Himnodia del Roser") domina l'aspecte de manual religiós popular: què és el rosari, com es resa, un model de rés, origen i història religiosa, indulgències, temes de meditació a través dels misteris del Rosari, a la primera; els goigs, les Cobles de desperta (o de l'Aurora"), els Misteris del Rosari, els Goigs comuns (atribuïts a Bonifaci Ferrer), els propis d'Advent i Quaresma, etc., a la segona part.

Però també en una i altra introdueix notes sobre el costumari popular. Així, a la primera part, a l'apartat "¿Quan ha de dir-se el Rosari?" repassa una colla de tradicions (a Sagunto, a Barcelona, a Gràcia, al Masnou, a Mallorca). I tot el cinquè apartat, "Literatura oral del Rosari", és una anàlisi del tema a la tradició oral catalana, tant a les cançons, com a les dites, les endevinalles, les rondalles, les tradicions, etc. Fa precisió en els casos de les fonts escrites (*Rondalles Mallorquines* de mossèn Antoni Maria Alcover, rondalles del Vallespir, de Mossèn Esteve Caseponce), però en altres casos només indica el lloc (Torà, la Costa de Llevant, Vilagrassa, Puig-reig), o bé ho dóna com a dites i costums generalitzats i ja coneguts.

A la segona part ressegueix les modalitats de goigs impresos que han anat apareixent des del segle XVI i, a banda de reproduir melodies i lletres, inclou també reproducció fotogràfica de goigs i gravats de col·lecció pròpia i de la col·lecció del doctor Salvador Roca i Ballvé. Just encetar el tema, planteja si hom ha de considerar popular aquesta literatura dels Goigs, i la seva contesta és afirmativa:

"No sé si cap folklorista s'atreveria a rebutjar la inclusió dels Goigs en la cançonística popular, majorment quan tantíssims d'ells los trobem formant part integrant de nostres costums, avui, un altre dia i un altre.

Està clar que la pobresa de inspiració de alguns los ha localitzat i no són documents folklòrics més que en un petit cercle. Mes, en aqueix punt, la rica himnodia del Roser té guanyats tants honors i més encara que la mellor cançó dels Romancers de Catalunya." (*Llibre popular...*, p. 73).

D'aquesta manera, tot i la base en documents impresos (els goigs), justifica que aquest estudi és estudi de cançoner popular. Alhora, justifica l'ordre cronològic d'exposició dels materials en el fet que es tracta d'un primer examen de "la grossa himnodia del Roser, l'estudi bibliogràfic de la qual estem treballant" (*Llibre popular...*, p. 74).

També al·ludeix al problema de la gènesi de les cançons populars, però, prenent com a criteri que és popular allò que fa seu el poble, admet una doble via: "Algunes han sigut primerament estampades que cantades; altres, al contrari, filles de un moment fel·líc de inspiració, se imprimiren en vista de l'èxit obtingut i al cap de temps d'ésser populars." (*Llibre popular...*, p. 73).

El mateix creu que ha passat amb el Folklore del Roser i així hi ha cants vius en els costums catalans i altres que han deixat de ser-ho.

Amb la transcripció de melodies i lletres, comenta els usos que se'n fa, en quines ocasions són cantades cada tipus de lletres i com n'hi ha que van lligades a actes religio-

⁸ "Algún dia, a l'ombra del Roser sagrat hi creixien nostres vides i nostres negocis. Una confraria ben administrada cuidava sempre de fer present la protecció de la Mare de Déu del Roser, i aixís, del pròleg a l'epíleg, sempre una vida humana es descapdellava en presència de la Mare de Déu del Roser, i costums i festes, religioses o sense ésser-ho, s'alegraven i les alegrava la Verge i a honra i gloria seua es feien. Ara bé; si no cuitéssim a evitar que tot això es perdés, aviat hauríem de acudir als museus etnogràfics per saber quina cosa eren les bacines de la Mare de Deu del Roser, i en quins actes se paraven a la caritat; que eren los tabernacles; perquè servien los panderos o tambors del Roser; perquè les almorratxes amb les quals la majorala espargia l'aigua d'olor; que volen dir los caixa-bancs de la Confraria del Roser que encara avui se veuen en nostres iglésies; de on venien i perquè hi eren tots aquells poms de flors de musselina i seda, i tantes cintes com guarden, per no dir més coses." (*Llibre popular...*, p. 7-8).

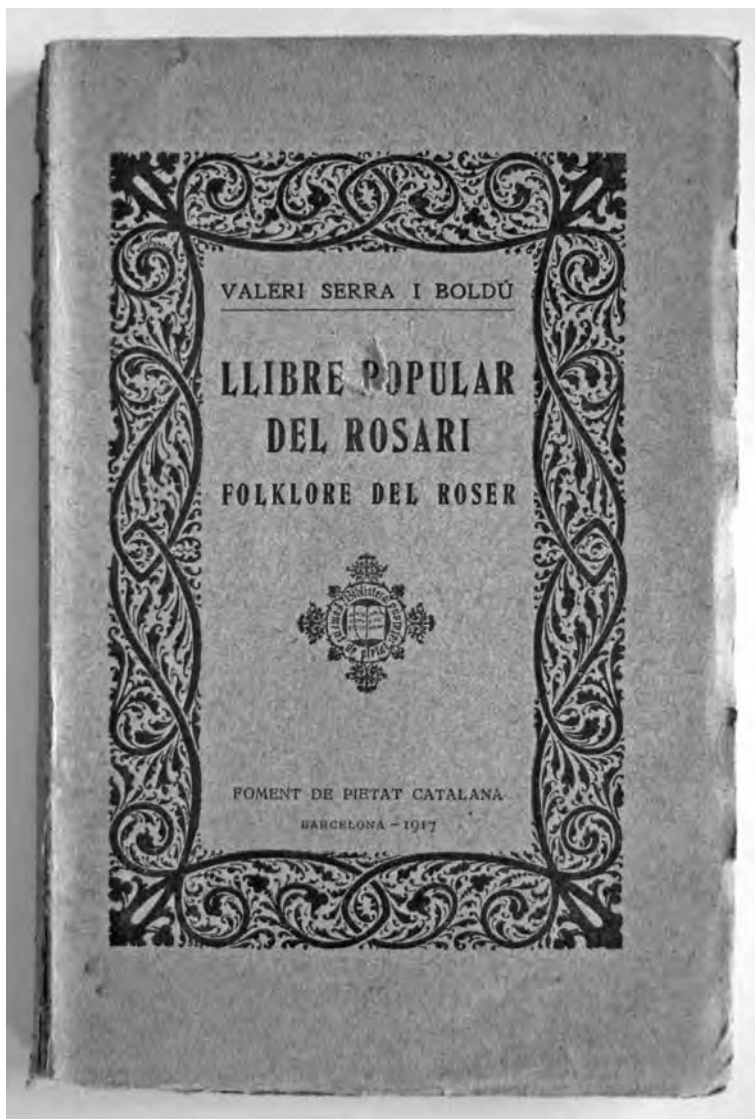
sos específics, com les processons de Via Crucis i del Divendres Sant per als “Misteris del Rosari”.

Un problema, però, que se li planteja és el de la quantitat que hi ha, també, de fulls impresos d'aquesta temàtica a Catalunya en llengua castellana. Reconeix que hi ha algunes d'aquestes lletres que han tingut una certa difusió popular, però defensa la difusió de les lletres catalanes per aconseguir que es produeixi el canvi.⁹ D'algunes altres de castellanès, diu que no en quedaria record si no és perquè foren impreses.¹⁰

La tercera part del llibre, “Etnografia Rosariana”, és la part més pròpiament d'estudi folklòric. Comença per la història de l'orde dominicà i l'expansió que feren de la devoció al rosari. Continua amb la descripció de l'organització de les confraries i les seves peculiaritats a cada població quant al nomenament d'administradors/es (al Vallès, a Organyà, a La Garriga, a Torà, a la Pobla de Cérvoles, a Ivars d'Urgell, a Cellers, a Pinós, a Ardèvol, a Montclar, a Tèrmens, a Camarasa, a Vallferosa, a Castellnou d'Oluges, a Vallbona del Penedès); continua explicant els captiris (especialment a les Festes Majors, als bateigs, etc) i altres formes de recaptar diners per al culte i festes del Roser tot citant una colla de poblacions i el que es fa a cada una. L'aprofundiment en aquest tema genera el segon apartat, “Cançons de les Majorales del Roser en bateigs, bodes i altres festes”, que ve a ser un resum del seu llibre sobre les cançons de pandero.¹¹

El tercer apartat és dedicat íntegrament a descriure el funcionament de la “Honorable Prohomenia de Anglesola”, tribunal popular amb càrrecs vitalicis i posat sota la invocació de la Mare de Déu del Roser. Ha pogut parlar encara amb dos ancians que hi pertanyeren (si bé no en dóna els noms), n'ha pogut consultar un llibre manuscrit i en va extractant els continguts. Reviscolada la Prohomenia, explica com en aquells anys ha perdut el caràcter jurídic i ja només té un paper de representació en determinats actes cerimonials religiosos.

En connexió amb aquest paper passa a estudiar, en el quart apartat, les “Prerogatives

dels Administradors” a les diverses poblacions. Una d'aquestes prerogatives serà ballar la dansa amb les pabordesses o priores el dia del Roser o en altra data assenyalada, i ho explica per als casos de Torà, Castellciutat, Vallbona del Penedès i Gombreny.

El cinquè apartat és dedicat als “Costums Pasquals”, especialment els cants de Caramelles (copia lletra i melodia dels Goigs Camilleres del Roser); descriu el costum tal com es realitza a una bona colla de poblacions. En cap cas dóna nom d'informants; només en algun cas fa referència a textos d'algun literat; més enrere a Jacint Verdaguer (a la part de la Himnòdia), ara a Carles Bosch de

Coberta del Llibre popular del Rosari, editat pel Foment de Pietat Catalana.

⁹ Diu: “Tant aquests *Misteris del Rosari* com les *Cobles de desperta* poden encara fer un bell servei a la pietat cristiana. Els primers, per fer més solemne el res del sant Rosari, i les segones, per a substituir les parelles cobles castellanès, que les gents humils de Catalunya canten, de vegades, amb una ja típica pronúncia, ben poc favorable al fervor del que hi para un xic de compte.” (*Llibre popular...*, p. 83)

¹⁰ Abans, parlant dels “Misteris del Rosari”, diu que “Alguna de castellana s’ha intentat alternar amb aquest cant, però gairebé no ens en quedaria record si no la trobéssim estampada.” (*Llibre popular...*, p. 80)

¹¹ En nota a peu de pàgina hi fa referència, per al lector que hi tingui especial interès.

la Trinxeria. I al sisè apartat, “Consols i honres fúnebres. Festes del Roser. Roses beneïdes. Notes finals” aplega un conjunt més de costums variats, sempre detallant els pobles però sense referència a informants. Només per al cas de Manresa precisa que treu les dades del *Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca de Bages*.

A l'epíleg, respon la pregunta “Com restaurarem lo Rosari?” proposant que el moviment de catalanisme que va creixent a Catalunya ha d'anar parell amb el de recuperació dels costums religiosos.

Finalment, als apèndixs, n'hi ha quatre que són fórmules religioses pròpies del manual (“Benedicció de Rosaris”, “Benedicció de Roses”, “Benedicció de ciris o candelas de la Confraria del Roser” i “Aplicació de la indulgència plenària als Confreres del Roser en la hora de la mort”) i els altres dos són els que tenen més interès per a nosaltres per veure el tipus d'estudi, els àmbits i els propòsits explicats.

El primer és una “Llista de les localitats que es citen en aquesta obra, amb indicació de les planes on se'n fa esment”. De les poblacions citades, la major part són de Catalunya, però també n'hi ha alguna del País Valencià (València, Sagunt) i de les Illes (Pollença, Manacor, Lluçmajor). En el major nombre de casos, prop d'un centenar, són citades una sola vegada; divuit són citades dues vegades,¹² nou tres vegades¹³ i tretze més de tres vegades.¹⁴

Després de la llista posa una nota de propòsits per animar els lectors:

“Tenim l'intent que aquesta llista de pobles citats en la obra, creixi fins que hi figurin tots los de Catalunya, Rosselló, València i Mallorca. Això serà, si Déu vol, en successives edicions, si continuen com ara els entusiastes del llibre, —i deuràn continuar i deuràn ser més colla— que, àdhuc sabent que no serveixen els enviaments de ses notes rosarianes per a l'edició primera, ens en van enviant encara moltes que nosaltres agraïm com se mereixen i de les quals tindrem compte, en fer la nova tirada del LLIBRE POPULAR DEL ROSARI.” (*Llibre popular...*, p. 204).

El “Mot final” amplifica aquesta voluntat. S'adreça als devots marians, als amants de la pàtria catalana i als qui presenten els dos sentiments alhora perquè vegin en aquest llibre només un possible qüestionari perquè ells puguin informar de les peculiaritats de la seva població en els diversos aspectes de la devoció rosariana i li facin arribar les informacions per poder fer, en edicions posteriors, el gran llibre. I acaba:

“Quan aquest llibre deixi d'ésser un qüestionari per a ésser el LLIBRE DEL ROSER i sia possible formar un índex geogràfic més extens, veurem com no hi ha poble que deixi de figurar-hi perquè en tots i cada un hi ha o hi ha hagudes manifestacions rosarianes dignes d'ésser conegudes i perpetuades.” (*Llibre popular...*, p. 206)

El primer projecte, doncs, per engrandir el llibre en successives edicions, fou presentar el mateix llibre com una mena de qüestionari obert perquè cada lector pogués afegir allò que hi faltava respecte a costumari, cantoral, dites, etc., en relació a la pròpia població. I si el lector sabia d'algué que no tingués el llibre però també pogués proporcionar dades, pregava l'autor que aquest bon lector l'en fes saber per poder rebre'n informació.

Tot i així, contrasta que, dels casos explicats, no doni el nom ni d'un sol dels informants que de segur degué tenir. Potser el fet d'haver estat ell, personalment, qui havia anat recorrent poblacions i preguntant, o bé cercant en històries locals les dades que li interessaven, justificaria aquesta absència.

El Llibre d'Or del Rosari a Catalunya

La primera idea d'anar ampliant en successives reedicions el *Llibre popular del Rosari* canvià en un moment determinat per la idea de fer, en edició privada i per subscripció d'una banda i edició limitada d'una altra, una magna obra que fos el Llibre d'Or del Rosari.

D'alguna manera hi degué influir un major realisme en la situació de Catalunya, després de la visió que n'anà adquirint a Barcelona. Canviaria el criteri d'obra de devoció pel d'obra de testimoni i, per tant, amb més ambició de completesa i de rigor històric.

¹² Són: l'Aleixar, Castellciutat, Cervera, Eroles, Frontanyà (Sant Jaume de), Golmés, Linyola, Manresa, Montclar, Olot, Palou, Pinell, la Pobla de Lillet, Prats de Molló, Tremp, València, Vilalba i Vicfred.

¹³ Són: l'Aranyó, Camarasa, la Figuerosa, Florejacs, Mataró, Mollerussa, la Pobla de Cérvoles, Solsona i Vallbona del Penedès.

¹⁴ Anglesola (10), Barcelona (13), Bell-lloc (4), Castellterçol (5), Hostalets de Pierola (4), Ivars d'Urgell (5), Lleida (8), Organyà (5), Pons (4), Tèrmens (4), Torà (8) i Vic (4).

També hi degué tenir la seva part d'influència la coneixença amb els impressors Oliva de Vilanova, especialment amb Víctor Oliva, que arribà a figurar com a coautor de l'obra.

Tot i no donar amb exactitud els anys en què va passant cada cosa, ell mateix explica el procés d'aquest nou llibre en un escrit introductori (pàgines IX-XIII), datat a Barcelona, al desembre de 1925, just abans de la sortida del llibre.

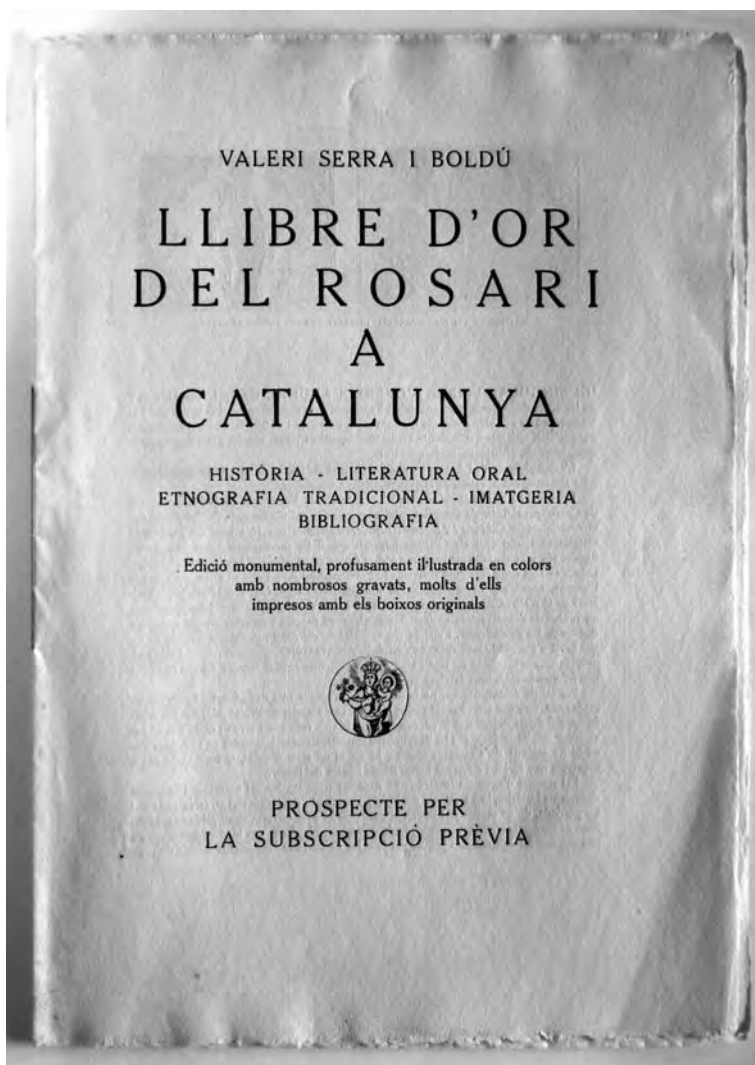
Un primer pas, després de la publicació del *Llibre popular del Rosari*, fou l'enviament als bisbes de les diòcesis catalanes d'un qüestionari perquè el publicuessin als butlletins diocesans respectius, tot animant els clergues parroquials a enviar respostes.

Explica com això fou fet tot seguit de la publicació del *Llibre Popular del Rosari*, degut a les bones crítiques que n'hi féu el bisbe de Lleida, Dr. Josep Miralles, el qual —diu— “volgué cuidar-se de fer arribar directament a tots els rectors de la seva diòcesi els formularis que lliurarem en quantitat suficient, mentre els exhortava amb paraula càlida i plena d'autoritat, a sumar-se a l'aplega” (*Llibre d'Or...*, p. X).¹⁵

Tres mesos després fou publicat al butlletí de Solsona, a l'agost al del bisbat d'Urgell i al setembre al de Girona.¹⁶ Més tard aparegué publicada també la seva crida als butlletins de l'Arquebisbat de Tarragona i al del bisbat de Vic.¹⁷ Més tard encara, pogué aparèixer a Barcelona i diu que no pogué rebre'n suport del de Tortosa. Les respostes foren ben desiguals.

Continuava també la recerca a les col·leccions particulars (en especial, suposem, de gravats i de goigs) i a la documentació impresa. I procurava “que s'omplissin les llacunes, resultants de la desigualtat damunt esmentada, en quant a les consuetuds i a les petites institucions de poble o de vila.” (*Llibre d'Or...*, p. XI).

Hem consultat tres qüestionaris publicats en anys diferents i veiem com Valeri Serra anava variant-los en un procés de simplificació per facilitar les respostes.

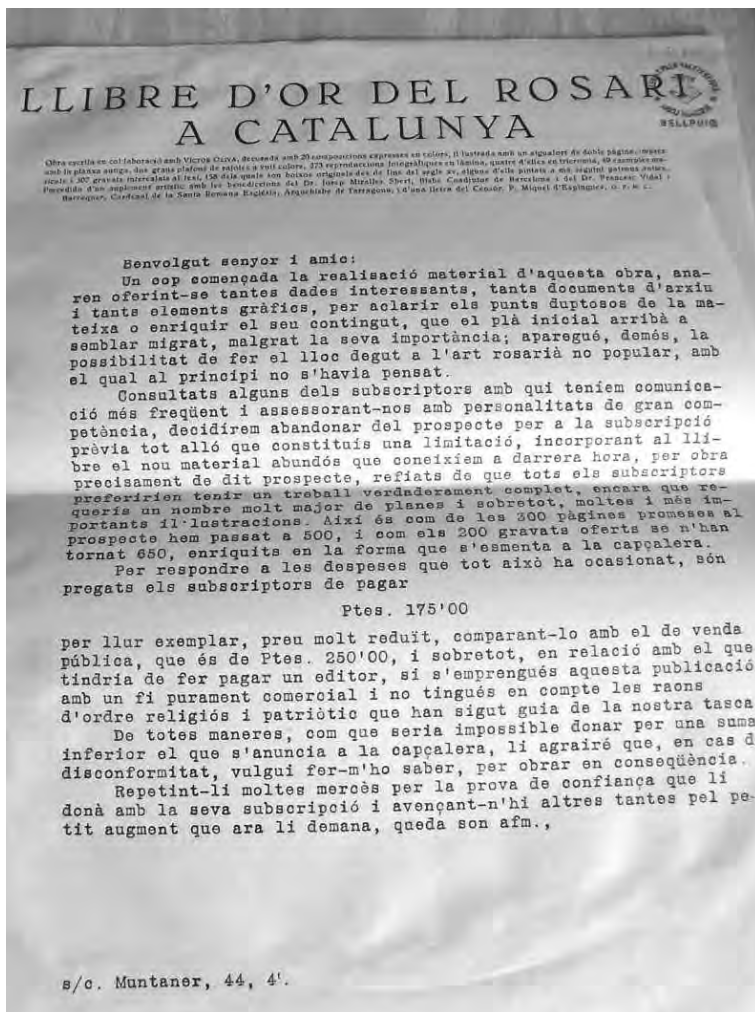
El primer qüestionari que considerem, publicat al juliol de 1918 (el del butlletí del bisbat de Solsona), presenta un primer escrit exhortatiu signat pel secretari, llicenciat Manuel Vilella, en què explica com han rebut un exemplar del *Llibre popular del Rosari. Folklore del Roser* juntament amb la petició que editessin el qüestionari que els adjuntava perquè els rectors de la diòcesi el poguessin contestar i així ell podria fer-ne una nova edició amb més completesa. Diu també el secretari que el bisbe ha acompanyat amb interès la idea de l'autor i que veuria amb gust que els encarregats de les esglésies facilitin les dades que se'ls demanen, tot contribuint al foment de la confraria del Roser.

Primera pàgina del fulletó de propaganda del *Llibre d'Or del Rosari a Catalunya* per a la subscripció prèvia. AMB. LFVSB.

¹⁵ Publica el text d'exhortació al *Boletín Oficial del Obispado de Lérida*, vol. XXVIII, núm. 5 (01.03.1918).

¹⁶ Són, respectivament, *Boletín Oficial Eclesiástico de la Diócesis de Solsona*, any 1918, núm. 13 (01.07.1918), p. 194-198; *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Urgel*, vol. XXXVI, núm. 15 (01.08.1918); *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Gerona*, any LX, núm. 19 (28.09.1918).

¹⁷ Tenim la referència del segon, que també hem cercat: *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich*, any 69, núm. 1863 (15.03.1923), p. 136.

Carta mecanoscrita de l'augment de preu de la subscripció al Llibre d'Or del Rosari a Catalunya.
AMB. LFVSB.

Tot seguit ve el qüestionari, dividit en set apartats no explicitats, amb un nombre diferent de preguntes (entre quatre i disset) a cada apartat.¹⁸

Els apartats presenten numeració romana i les preguntes reinicien el compte en cada apartat i són en numeració àrabica. Tot relacionant els apartats amb la distribució de continguts del *Llibre popular del Rosari*, podríem establir els següents títols:

Les Confraries del Roser¹⁹

Activitats de les majorales del Roser en recollir almoines per a la confraria²⁰

El Rosari de l'Aurora i els Misteris del Rosari²¹

¹⁸ El nombre de preguntes es distribueix de la següent manera : I. 17, II. 12, III. 4, IV. 9, V. 5, VI. 5 i VII. 5.

¹⁹ Correspon al primer apartat de la secció Etnografia Rosariana.

²⁰ Correspon al segon apartat de l'ER.

²¹ Correspon als dos primers apartats de la secció Himnòdia del Roser.

²² Correspon als altres tres apartats de la HdR.

²³ Correspon al cinquè apartat de l'ER.

²⁴ Correspon al sisè apartat de l'ER.

²⁵ La distribució és: I. 8, II. 5, III. 3 i IV. 6.

Festes dedicades al Roser i cants de goigs. Variants de goigs (quaresma, petició...)²²

Costums pasquals²³

Consols en malaltia i honres fúnebres²⁴

Vària (vitalitat de la devoció, elements artístics —raïoles, imatges—, oracions, benedicció de roses)

Al final del qüestionari hi ha una "Nota bene" que demana als informants que parlin de les peculiaritats de la devoció en el seu poble tot informant també d'allò que creuen d'interès encara que no els sigui preguntat explícitament (que el qüestionari serveixi tan sols de guia).

Amb poc temps de diferència respecte a aquesta tramesa (als bisbats de Lleida, Solsona, Urgell i Girona), degué fer l'enviament d'un qüestionari a l'Acadèmia Bibliogràfico-Mariana de Lleida. Hem trobat el fullet solt del qüestionari a l'Arxiu del llegat dels Fills de Valeri Serra, a Bellpuig, i presenta diferències notables respecte al que acabem de considerar.

El fullet correspon a la publicació *Anales de la Pontificia y Real Academia Bibliogràfico-Mariana*, probablement del mateix any 1918, pàgines 105-106. El qüestionari, qualificat de "Interrogatorio", va precedir d'un "Llamamiento a los devotos de la Virgen del Rosario" escrit pel propi Valeri Serra, en què agraeix dos articles encomiàstics apareguts a la mateixa publicació sobre el seu *Llibre popular del Rosari* i explica que el llibre només ha traçat un pla i que les respostes que li enviïn poden ajudar a millorar-lo.

Aquest qüestionari presenta només quatre apartats, amb variació entre tres i vuit preguntes per apartat.²⁵ Tot seguit donem títol als apartats i assenyallem entre parèntesis la correspondència respecte als apartats del qüestionari solsoní:

La Confraria del Roser: característiques i activitats de les majorales (I i II)

Festes i cant de Goigs, amb les variants d'Advent i Quaresma (IV)

Full de propaganda
per a la venda del
*Llibre d'or del
Rosari a Catalunya.*
AMB. LFVSB.

Rosari de l'Aurora i Misteris del Rosari (III)
Vària (V i altres preguntes no recollides a l'anterior qüestionari)

Acaba amb indicacions sobre com respondre sense necessitat de copiar les preguntes del qüestionari a què es respon, sinó tan sols la indicació numèrica. Així, I.1, I.2, I.3, etc.

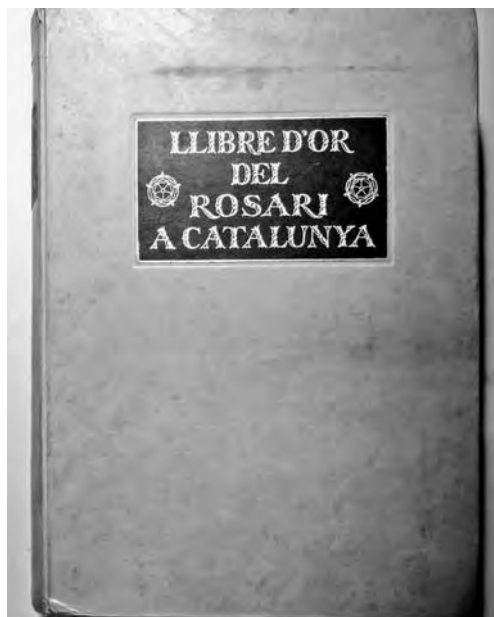
Finalment considerem el qüestionari que publicà al butlletí del bisbat de Vic, l'any 1923, que presenta variacions respecte als dos anteriors considerats. En aquest cas, el qüestionari ja no es planteja per a una

nova edició del *Llibre popular del Rosari*, sinó per a la publicació de "El llibre d'or del Rosari a Catalunya" i demanen que les respostes siguin dirigides a la secretaria de cambra del bisbat.

El procés de canvi del qüestionari va en la línia d'una major simplificació, probablement perquè no espantés els possibles informants i hi hagués més respostes rebudes.

Aquest qüestionari torna a portar set apartats, com el primer, però ara directament amb numeració aràbiga i només amb apartats en lletres (entre dos i quatre), quan consta de més d'una pregunta.

Coberta d'una edició en paper de fil i cobertes de pergamí del *Llibre d'Or del Rosari a Catalunya*.

Quant als continguts, ve a correspondre al mateix ordre que el primer, però amb alguna petita variació i molt més descarregat de preguntes.²⁶ Com en els altres casos, hi ha un escrit d'exhortació inicial i un prec a respondre qualsevol altra cosa que creguin d'interès, encara que no sigui preguntada, al final.

El fulletó de propaganda del nou llibre no porta data, però sí que dona ja una colla d'informacions sobre les característiques que tindrà, els continguts, el nombre aproximat de reproduccions, les pàgines aproximades, el preu a què serà venut i el tiratge aproximat.

Quant a l'estructura dona un primer índex de capítols (amb precisió del resum de continguts) estructurat en quinze capítols més l'apèndix.

Aquests capítols van encapçalats per uns enunciats temàtics generals, que són:

Plantació del Roser (cap. I)

Difusió de les Confraries del Roser (cap. II)

L'acció de les Confraries (cap. III)

Cançons i Danses (cap. IV)

Costums Pasquals (cap. V)

El Roser a la família (cap. VI)

L'Aurora i el Rosari matinal – Els Goigs (cap. VII)

Altres Goigs del Roser (cap. VIII)

Mostres variades de Folklore rosarià (cap. IX)

Tradicions i rondalles del Roser (cap. X)

Dues historiades estampes rosarianes (cap. XI)

Imatgeria popular del Roser (cap. XII)

L'art Rosarià a Catalunya (cap. XIII)

Festes Rosarianes (cap. XIV)

Tota la vida de Catalunya intervinguda per la Mare de Déu del Roser (cap. XV)

Aquesta estructura seria refeta al final en una estructura que manté el nombre de quinze capítols, però ara amb canvis importants i distribuïts en quatre apartats desiguals, de caràcter disciplinar, aollits sota un primer títol general:

El Rosari a Catalunya

Història (capítols I i II, p. 1-53)

Etnografia – Folklore (capítols III-XI, p. 55-247)

Arqueologia – Imatgeria popular (capítols XII-XIV, p. 249-339)

Bibliografia (capítol XV, p. 341-361)

I en paral·lel amb aquesta distribució de text, amb nombroses reproduccions de gravats, imatges i goigs, molts a format de pàgina sencera, hi ha també una colla de fulls en paper setinat que reproduïen fotografies i porten la seva numeració pròpia en nombres romans i el seu índex separat al final, encara que en el llibre van distribuïts en una certa alternança amb les pàgines normals. Són CVI pàgines.

Quant a les variacions en les característiques del llibre, al full de subscripció prèvia preveïen un llibre d'unes 300 pàgines amb més de 200 il·lustracions; oferien un preu de subscripció de 125 pessetes i avisaven que el preu definitiu de venda en llibreries no seria menor de 150 pessetes.

²⁶ Amb la reproducció dels textos, estalviem un comentari més de detall, puix que el lector pot anar veient aquestes variacions.

— 194 —

obligandi vim habituri, nulla fiat mentio *Constitutionum a sigillatis et laramenti antimodernistici*, de quibus respective agitur in *Constitutione Pascendi Dominici gregis* et Motu proprio *Sacrorum Antistitum* s. m. Pii PP. X., inspecto Codicis ipsius can. 6. n. 6, propositum est dubium: *An praescriptiones praedictae, ob memorata capita spectantes, post dictum diem festum Pentecostes, in vigore manere pergant an non?*

Re, iussu Ssmi. D. N. Benedicti Pp. XV, feliciter regnantis, ad Supremam hanc Sacram Congregationem Sancti Officii delata. Emi. ac Rmi. DD. Cardinales in rebus fidei et morum Inquisitores Generales, in plenario conventu habito feria IV, die 20 martii 1918, expresse declarandum decreverunt: «Praescriptiones praedictae, ob serpentes in praesenti modernisticos errores latas, natura quidem sua, temporarias esse ac transitorias, Ideoque in Codicem huius Canonici referri non potuisse; aliunde tamen, cum virus Modernismi diffundi minime cessaverit, eos in pleno suo robore manere debere usquequum haec super re Apostolica Sedes aliter statuerit.

Et sequenti feria v eisdem mensis et anni Idem Ssmus. D. N. in solita audientia R. P. D. Adversarii impertita, relatum Sub Emoran Patrum resolutionem plane adprobare ac supremam Suae auctoritate confirmare, dignatus est. Contraria quibuscumque non obstantibus.

Datum Romae, ex Aedibus S. Officii, die 22 martii 1918.

L. ✠ S.

Aloysius Castellano, S. R. et H. I. Notarius.

CIRCULAR DE SECRETARIA

El distinguido publicista D. Valerio Serra y Bullid, se ha servido enviar a esta Secretaría un ejemplar del libro «Folklore del Roser»

— 195 —

en el que ha procurado recoger el mayor número de datos que ha sido posible referentes a la Cofradía del Rosario en tierras de la zona catalana.

Deseando proceder a una nueva edición del referido libro y a fin de que resulte lo más completo posible, pide encarecidamente a los Sres. Párrocos, por mediación de esta Secretaría, que se digen contestar al Cuestionario que insertamos a continuación, cuyas respuestas recogeremos en Secretaría para remitirlas al interesado.

La importancia que tiene en la vida religiosa de nuestra Diócesis a la Cofradía del Roser, a cuya influencia se debe la piadosa costumbre de rezarse en familia el santísimo Rosario en la mayoría de los hogares, la mayor concurrencia a la recepción de los Santos Sacramentos el primer domingo de mes y otras prácticas piadosas muy arraigadas, hará que resulte interesantísima la publicación del mencionado libro, dada la reconocida competencia del autor en estas materias, si los Sres. Párrocos se esmeran como esperamos, en proporcionar todos los datos que se les piden y sepan, relativos a la expresada Cofradía.

El Excmo Sr. Obispo ha acogido con interés la idea del autor y verá con muchísimo gusto que los encargados de iglesias faciliten los datos que se interesan para esta obra, que ha de redundar en interés de la religión y de la patria y en el fomento de la reina de las Cofradías marianas en nuestra Obispa, cual es la Cofradía del Rosario.

Solsona 1 de julio de 1918.

Lic. Manuel Vilolla, Can. Serrín.

CUESTIONARIO

I.— 1. Hay en ese pueblo Cofradía del Rosario?—2. De qué año data?—3. Quién la administra?—Tiene altar propio?—5. Qué representa?—6. Santos que acompañan a la Virgen.—7. Tiene ornamentos propios?—8. Tiene banderas y pendones?—9. Y tabernáculo?

**Circular i Qüestionari
publicats al Boletín
Oficial Eclesiàstic del
Obispado de Solsona,
any 1918, núm. 13.
Arxiu Parroquial de Cervera.**

— 196 —

10. Alguna azafata artística tal vez? (Dígase, y de ser posible enviar fotografías de unos y otros asuntos)—11. Quién cuida los detalles externos del culto?—12. Son las mayoralas, prioras, pabordeas, sacristanas o cómo sea que las llamen? (dígase el nombre).—13. En qué número son y de qué estado?—14. En qué día del año se las nombra y por quién?—15. Qué ceremonial se observa el día de tomar posesión?—16. A cambio de su trabajo, se las hace obsequio de alguna distinción, en la iglesia, en las procesiones, etc.?—17. Ejecutan danza o algo parecido? (De ser posible envíese la música con descripción).

II.—1. Cuánto se paga por pertenecer a la Cofradía?—2. Las prioras o pabordeas recolectan limosnas?—3. Cuándo?—4. Dan en cambio flores o en alguna ocasión una torta o trozo de ella llamada «pa bequet»? (De ser así, dónse detalles de su elaboración, figura, adorno, cómo y cuando se las bendice, etc.).—5. Si recolectan en la iglesia o por las casas?—6. Tienen algo típico las fiestas mayores?—7. Y los llamados «levantes de tanta»?—8. Van diélas prioras a los bautizos con la azafata de la Virgen del Rosario?—9. Y a las bodas?—10. Recitan poesías a los recién casados?—11. Cantan ahí o hay recuerdo de qué antes los cantasen copias alusivas con el tambor o pandero?—12. Estas co-administradoras van a recolectar en la iglesia en días de funeral a la hora de las respuestas o a la casa mortuoria durante la comida? (Dígase toda nota típica que en dichos actos se desarrolle; mayormente si interviene la Virgen del Rosario).

III.—1. Cantan ahí el llamado Rosario de la Aurora?—2. Cantan o cantaban las coplas de despierta que empezaban «En nombre de María—ad comienza» o estrofas «Es María la Nave de Gracia—San José las velas y el Hijo el timón» u otras catalanas que decían «Ja les estrelles moren—ja naix l'aurora»?—3. En los rosarios de la Aurora o en los solemnes que se cantan en ciertas fiestas, y aun en los rezados, una vez enarado el misterio, se cantan unos versos llamados ya «Misterios del Rosario»? (Los que se cantan para los de Gozo, por ejemplo, empiezan «Que sou Reina de gloria—1 de Deu

— 197 —

Mare). Dígase si se canta teniendo a la vista un libro o una hoja impresa. En uno y otro caso anótese el título, año de impresión y el establecimiento que los estampó).—4. Después del Rosario suelen cantar una Salve en verso? (anótese la primera copia y el pie de imprenta del ejemplar que se tenga a mano).

IV.—1. Qué fiestas especiales dedican a la Virgen del Rosario?—2. No celebran mensualmente una procesión en torno de la iglesia?—3. En qué día del mes?—4. Al regreso no cantan los gozos?—5. A cuáles? Son siempre los atribuidos a San Vicente Ferrer que empiezan «Vostros goigs amb gran plaer...»?—6. O en Casanova los consuelos con el nombre «Palleris» cuya entrada dice «Bux que Ros moll suau...»?—7. O por ventura en Adviento las coplas «Dixosa sou Maria...»?—8. En las fiestas principales de la Virgen cantan unos que comienzan «Verge, Rosa celestial...»?—9. En tiempo de sequía, guerra u otra calamidad, no piden alivio a la Virgen del Rosario con las coplas que en su estribillo dicen «Danos pan i pluja—puix ho podem fer...»? (Es de suma conveniencia copiar si quiera la primera estrofa y el pie de imprenta del ejemplar de que se sirven, y anotar la música de cada uno de los Gozos que se suponen distintos de otros pueblos. Cuando en alguna parroquia se haya añadido a dichos Gozos alguna estrofa propia desde luego se ha de copiar, y enviar unos ejemplares si hay existencia. Igual ha de decirse de toda clase de estampas de la Virgen del Rosario que puedan enviarse; prestarán un gran servicio, por pobre que parezca su mérito).

V.—1. Por la Pascua de Resurrección, tienen costumbre en esa parroquia de cantar por calles y masías los Gozos del Rosario en lugar de las Caramellas?—2. A qué hora?—3. O bien cantan ya las «Camilleras del Roser» que dicen «Lo primer fou Verge pura...»?—4. Si los cantantes hallan a su paso una casa que viste de luto, los substituyen por el canto del «Palleris»?—5. Celebran ahí procesión usualmente llamada del Santo encuentro, con asistencia de los cofrades y cofradesas del Rosario? (Dígase hora y día y detalles).

— 198 —

VI.—1. Durante la enfermedad de un parroquiano, se reza el Rosario con alguna especialidad?—2. Y el día de su muerte en las visitas al difunto tal como hacen en Mallorca?—3. Y si no, a qué hora y con qué particularidades?—4. Se reza en la casa mortuoria o en la iglesia?—5. La Cofradía interviene en los asuntos de entierro y sepelio?

VII.—1. Está muy viva la devoción al Rosario en ese pueblo?—2. Hay en las calles cuadros de azulejos con la Virgen del Rosario? (Procédese enviar fotografía de alguna de ellas).—3. Las hay con imágenes de talla en los comedores de las casas?—4. No es conocida ahí una oración que empieza «En aquesta sepultura'm poso...» o esta otra, «Un favor demanaria—Verge Santa del Roser...»? (Completemos como se sepan, añadiendo las que no se indican, así como toda adivinanza, canción, leyenda, tradición, etc. referente a la Virgen del Rosario).—4. Se celebra en alguna ocasión la «Benedicció de Roser» y de qué manera?

NOTA BENE. Este cuestionario sirva nada más que de guía a todo cuanto pueda decir de su pueblo. Tenas hay de localidades determinadas. Otros se habrán omitido. Como a lo que se va a hacerse con el inventario del mayor número posible de notas rosarianas, escribans sobre lo consuejo dejando lo que no lo es.

SENTENCIA

del Juzgado de San Guim de la Plana sobre derechos de estola y pié de altar.

En el pueblo de San Guim de la Plana a diez y ocho de junio de mil novecientos diez y ocho: el Tribunal Municipal constituido por D. Felipe Guim Tomás, como presidente y los Adjuntos D. José Garganté Farré y D. Ramón Solé Cera, habiendo visto el prece-

A banda d'un tiratge especial de deu exemplars en paper japó, preveien editar tots els altres en paper de fil, rigorosament numerats i nominats a màquina "per ordre rigorós de rebuda dels contractes de subscripció, degudament firmats."

ment determinat decidiren l'ampliació del llibre i anunciaren l'augment de pàgines i d'il·lustracions que comportaven l'augment del preu de subscripció a 175 pessetes, augmentant el preu de venda pública a 250 pessetes. Valeri Serra envià una carta mecanografiada als subscriptors per comunicar-los el canvi de condicions i aquest fet determinà que alguns dels subscrits manifestessin la baixa en la subscripció.²⁷

Finalment, en aparèixer el llibre, hi ha el següent nombre de pàgines numerades: XIII + 367 + CVI. Abans de l'aparició, en un mo-

²⁷ A l'arxiu conservat a Bellpuig hi ha tant notes rebudes de conformitat amb l'augment com de baixa en la subscripció, degut a aquest augment.

LLAMAMIENTO A LOS DEVOTOS DE LA VIRGEN DEL ROSARIO

La aparición de mi *Libro popular del Rosario* ha motivado la inserción en estos *ANALES*, de dos artículos encomiásticos, y que yo estimo en lo mucho que valen, no por la parte de halago, de satisfacción al amor propio, o de vanidad que todo mortal siente en mayor o menor grado, sino porque me dan ocasión de insistir sobre un punto que trato en mi libro y del cual se hacen eco ambos comentaristas o críticos.

Las manifestaciones de amor a la Virgen del Rosario en nuestra patria son tantas y tan variadas, que el solo esfuerzo individual no es capaz de reunir las. Ahora bien, si con dicho libro he acertado a trazar un plan (mejorable, naturalmente) que han alabado y bendecido varios Sres. Prelados y la Crítica toda, ¿porqué no disponerse a llenar, a desarrollar extensamente el plan? ¿Porqué no hacer todas las flores de la tradición que nacieron del Rosario de María? ¿No quedan por ventura restos muy estimables de tan bendita devoción? Siendo el propósito del libro «explicar en qué consiste el Rosario y cómo ha de rezarse, rememorar y aprender la himnodia del mismo y paladear el recuerdo de instituciones rosarianas a fin de enamorarnos de alguna, mediante la reproducción de muchas de ellas», con el favor de Dios y la cooperación de los devotos de su Santísima Madre, lograremos dar mayor atractivo o hacer más estimable el Rosario.

Afortunadamente, la devoción al Rosario está viva en todas partes, o por lo menos nos queda su recuerdo. Vamos, pues, a compilar todos estos tesoros. Que todo devoto de la Virgen se tome en su obsequio la molestia de contestar el adjunto cuestionario y ya verán si, entre todos, ¿ofrendamos un valioso regalo a la Virgen del Rosario!

INTERROGATORIO

§ I.—1.—¿Hay en esa población Cofradía del Rosario?—2.—¿Quién la administra?—3.—¿Tiene la Cofradía mayoralas y camareras?—4.—¿Cuándo se efectúa su nombramiento?—5.—¿Con qué formalidades?—6.—¿Van ellas o alguien a recolectar

1. Núms. de Noviembre de 1917 y Febrero de 1918.

limosnas en alguna ocasión?—7.—¿Y en bodas, bautizos y funerales, acaso?—8.—Al recibir una limosna, ¿dan en cambio una flor u otra flaqueza?—9.—El culto a la Virgen del Rosario, ¿sino de qué se sostiene? ¿Pagan algo los Cofrades, periódicamente?

§ II.—1.—¿Tienen ahí altar o Capilla del Rosario?—2.—¿Con qué cultos suelen obsequiar a la Virgen del Rosario en Mayo y en Octubre?—3.—Mensualmente, ¿no le dedican una procesión?—4.—Al regresar de ella ¿no cantan los Gozos?—5.—¿En todo tiempo del año iguales o los hay propios de Cuaresma y Adviento? (A ser posible envíese la música y un ejemplar; sino, copíese la primera estrofa y el pie de imprenta.)

§ III.—1.—¿Cantan el llamado Rosario de la Aurora?—2.—Antes de que salga ¿no van unos devotos cantando por las calles unas coplas a propósito para enervorizar, cuyo primer verso dice: *En nombre de María*, o estas otras que empiezan: *Es María la Nave de Gracia*...?—3.—Ya en el Rosario ¿no cantan los llamados *Misterios del Rosario*, después de enunciado cada uno de los Misterios? (De todos estos cantos, así como de los pedidos en el § II, será conveniente enviar la música y un ejemplar; cuando menos copia de la primera estrofa y del lugar y año en que se estamparon.)

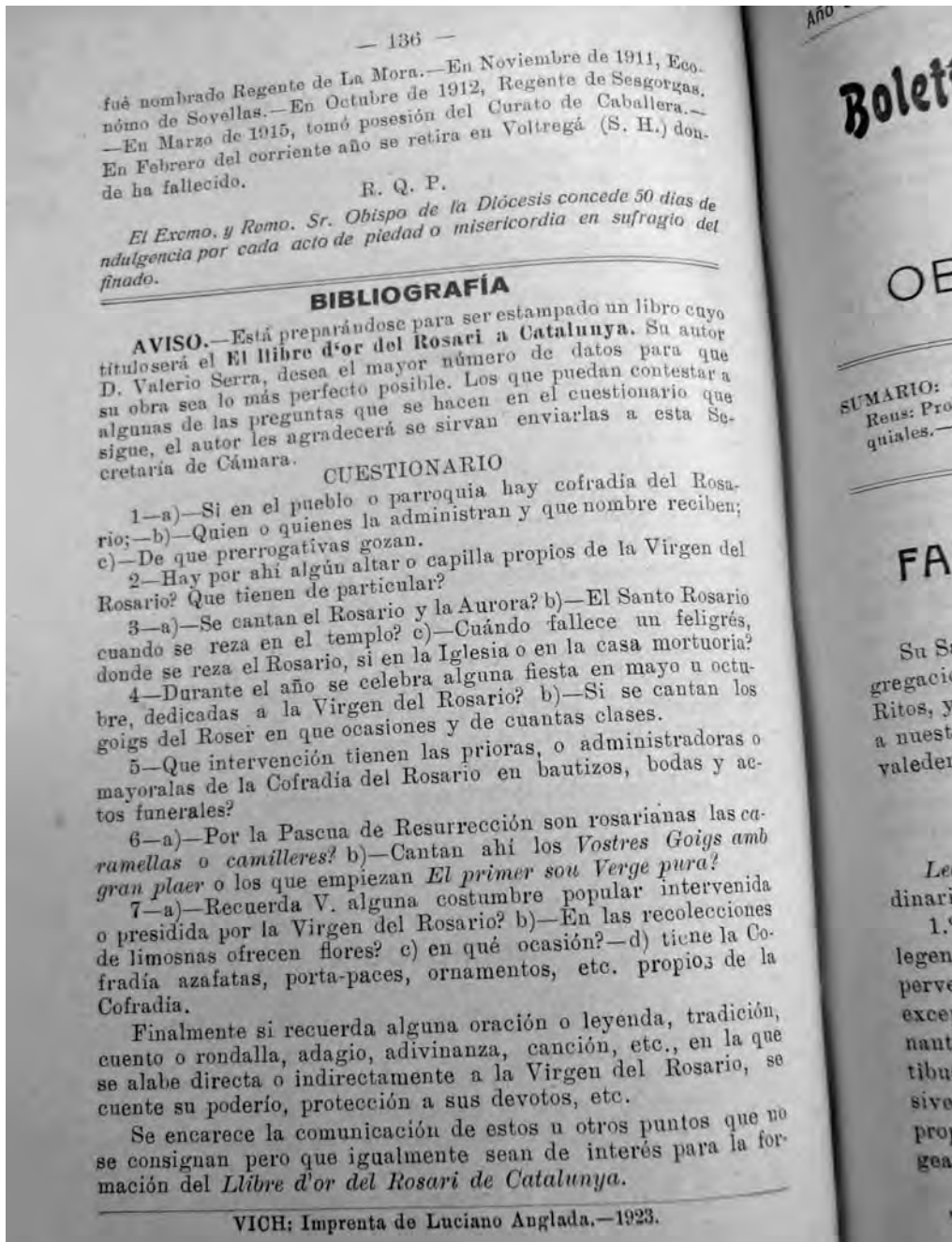
§ IV.—1.—¿En qué fiesta típica del pueblo se reza o canta el Rosario o las coplas a él alusivas?—2.—Por la Pascua ¿no cantan las coplas del Rosario?—3.—Celebran ahí la llamada procesión del Santo Encuentro?—4.—¿De qué modo ocurre, y a qué hora tiene lugar?—5.—Para la misa de Purificación, ¿sigen las madres el altar del Rosario?—6.—¿Cantan luego los Gozos o algo especial?

Nada más. Con contestar lacónicamente o con alguna extensión, según el caso, al anterior interrogatorio, está hecho todo. No precisa copiar la pregunta, sino dar la respuesta numerada, por ejemplo: 1.—1.—Sí. 2.—Quién sea. 3.—Mayoralas, o no.—4 y 5.—Tal día en tal ocasión. Si con las respuestas puede acompañarse algún grabado o estampa, moderna o antigua, grande o pequeña, se agradecerá doblemente, pues la obra tendrá mucho más valor, si puede ir ilustrada con abundantes muestras de iconografía Rosarianas.

Añada todo devoto aquello que se ha omitido; que no son dichas preguntas otra cosa que una guía para poder vaciar todo cuanto venga a las mientes, a fin de hacerse con todo un arsenal de notas rosarianas. Y gracias anticipadas.

VALERIO SERRA Y BOLDÚ.

Bellpuig (Lérida) Plaza de San Roque, 15.

Questionari publicat
al *Boletín Oficial
Eclesiástico del
Obispado de Vich*,
any 1923, núm. 1863.
Arxiu Episcopal de Vic.

Quant a l'edició final, sabem que hi hagué deu llibres editats en paper japó i relligat de luxe, numerats b 1 a b 10 i quatre-cents en paper de fil amb la filigrana de la rosa i relligats en pergami, destinats a la venda i numerats b 11 a b 410; aquests a més, diu, dels destinats a les subscripcions prèvies, dels quals no en dóna el nombre. No n'hem vist cap, però, que caigui fora d'aquesta numeració, i sí que hem vist, en canvi, que amb el número específic del volum hi ha a sota el nom de l'adquirent (potser es tracta dels subscriptors), també imprès.

Quant a les explicacions que anem trobant en el text del llibre, d'informants, només d'hem sabut trobar una de completa

en relació al text, i encara podria ser que fos indirecta, puix que prèviament parla d'uns materials que li ha deixat la direcció de l'obra del Cançoner popular de Catalunya i és tot seguit que diu "La versió que en donem va ésser dictada per Maria Forné, de Coll de Nargó, i difereix ben poca cosa de la que publica en Milà i Fontanals" (*Llibre d'Or...*, p. 205).

Tot seguit fa una altra referència a una versió recollida per ell i, en aquest cas, la font no és pas explícitament:

"Una variant d'aqueixa cançó la teníem ja publicada amb anterioritat. La dona que ens la cantava ho feia amb una melodia popular

pròpia de moltes cançons de bressol.” (*Llibre d’Or...*, p. 205). I aquí tramet a una publicació seva anterior, el *Culte popular a la Mare de Déu* (Lleida, 1903), on només se’ns diu que la cançó fou recollida d’una dona de Linyola.

Molt abans, en una altra ocasió de referència a dona informant, parla d’una “senyora de Cubells que viu a Barcelona” (p. 78).

Sí que són citats alguns rectors o eclesiàstics que li han passat notes: de Vic, mossèn Josep Gudiol (p. 333); de Sitges, mossèn Ramon Godayol (p. 334); de la Seu d’Urgell, mossèn Pere Pujol (p. 336); de la Seu de Barcelona, mossèn Josep Mas. Tot i així, en algun cas queda el dubte si és nota de comunicació personal o bé de text publicat en algun llibre d’ells, puix que quasi tots tenen estudis històrics sobre els àmbits referits.

També són citats explícitament amb noms i cognoms els especialistes: historiadors, folkloristes, mestres de música.

Així, trobem sempre les referències quan transcriu melodies amb pentagrama: de mestre Francesc Pujol, subdirector de l’Orfeó Català (p. 181); de mossèn Xavier Bosch, de Torà (p. 182); de mossèn Lluís Romeu, organista de la Seu de Vic (p. 188); de mossèn Miquel Rué, a les comarques gironines (p. 184, 188); de l’amic Antoni Gallardo (p. 190); de mossèn Marian Vinyas (p. 194); de mossèn Lluís Romeu (p. 196), etc.

Quant a boixos originals que són impresos en el llibre, consta a l’agraïment inicial que li deixaren col·leccions de boixos la casa Hereus de la Viuda Pla (Barcelona), en Jaume Subirana, en Ramon Miquel i Planas i en Pau Andreu i Aymeric (*Llibre d’or...*, XIII). Però a peu d’imatge, en consta també de la impremta Bonet, d’Olot (p. 24 i 321); de la casa Subirana, de Barcelona (p. 23, 257, 322); de la vídua Abadal, d’Igualada (p. 321); de les cases Oliva (p. 324, 345) i Llach (p. 312), de Girona; de can Serra, de Reus (p. 300-301). També consten boixos originals i gravats de la col·lecció de l’autor (p. 236, 283, 302, 313, 324, 325, 326, 327); de la de

Pau Font de Rubinat, de Reus (p. 276-277); de la del doctor Lambert Botei, prevere de Barcelona (p. 276-277); de la de Pelai Martínez, de Figueres (p. 289).

I a la reproducció de goigs i d’estampes tornem a trobar referència a una colla de col·leccions particulars: col·lecció de l’autor (p. 45, 51, 125, 127, 149, 157); col·lecció de Salvador Babra (p. 43, 47, 105, 171, 189, 191, 239); col·lecció del doctor Salvador Roca i Ballvé²⁸ (p. 151, 241, 297); col·lecció J. B. Batlle (p. 175, 177); col·lecció J. Mumbrú i Ferran (p. 49). I també d’algunes institucions, especialment de Barcelona (Museu del Parc, Museu Municipal, Biblioteca de Catalunya, Arxiu Municipal d’Història, Biblioteca Universitària).

A diferència del *Llibre popular del Rosari*, en aquest no hi ha cap mena d’índex final, ni onomàstic, ni topogràfic, ni de matèries. És clar que l’obra no pretenia ser una gran obra d’erudició, sinó d’alta divulgació, i sovint explicitava davant de problemes històrics determinats, especialment sobre la validesa de certes datacions, que a ell només li corresponia exposar el problema i no pas resoldre’l.²⁹ Tot i així, i per a la consulta ràpida de continguts, els índexs haurien estat una eina de gran utilitat.

El treball en el *Llibre d’Or del Rosari a Catalunya* vist des de l’epistolari conservat

Considerem aquí l’epistolari conservat en el llegat dels Fills de Valeri Serra fet a l’Ajuntament de Bellpuig i la primera consideració és que trobem molt poques cartes de resposta de rectors als qüestionaris. Potser les anà utilitzant en el redactat de l’obra i caldria trobar el manuscrit original de l’autor per poder-ne tenir una visió més clara.

Allò que sí que s’ha conservat en quantitat és una colla de notes en papers de tota mida redactades per Víctor Oliva tot fent peticions concretes, demanant que consulti tal o tal altra persona, lloc, llibre, imatge, etc, o informant-lo de com anava la impressió i si necessitava més text enllestit i en quin temps.³⁰

²⁸ Hi ha una colla de variacions respecte al segon cognom; en obres anteriors posava Ballver i en aquesta surt Ballvé en un cas i Ballber en un altre. Hem deixat la forma Ballvé perquè és la que ens apareix com a prioritària en cercar el personatge per internet.

²⁹ Per exemple, en nota al peu després d’explicar l’episodi “del cavaller de Colunya”, diu “En més d’un cas, al curs del llibre, tindrem de tornar-ho a dir això, però fem constar aquí, una vegada per totes, que el nostre propòsit és presentar una sinopsi de resultats, sens defugir la indicació dels punts controvertibles que apareguin; així és que poden resultar plantejats alguns problemes, mes a nosaltres no ens escau esbrinar-ne la solució. Hem de fugir del caire excessivament erudit per a que el LLIBRE D’OR interessi a tothom.” (*Llibre d’Or...*, p. 22)

³⁰ La seva consideració a la menuda, però, dóna per a un altre treball que no renunciem a fer més endavant.

L'obra ocupà força temps a Valeri Serra i probablement ocasionà que fes passos perquè el President de la Mancomunitat de Catalunya, Alfons Sala Argemí, adrecés un escrit a Jaume Raventós, director dels Serveis Tècnics d'Agricultura, on li comunicava que, "en atención a que el oficial de ese Departamento, D. Valerio Serra y Boldú está elaborando una obra de alta investigación titulado "Libre d'Or del Rosari de Catalunya" tiene el gusto de significarle que vería con satisfacción, si las necesidades del servicio lo permiten y en tanto queden atendidos estos que están encomendados al señor Serra y Boldú, se dignase dispensar de la asistencia en la oficina, durante determinadas horas, al mencionado funcionario, a fin de que gozando de cierta libertad en horas que hayan de serle convenientes, pueda dar cima a sus estudios, hasta dejar publicada su interesante obra cuyo amplio plan conoce."³¹

Valeri Serra cercà bibliografia, consultà alguns arxius, visità esglésies i convents, i tot això havia de compaginar-ho amb la feina d'oficial a la Mancomunitat i la feina de periodista a *La Vanguardia*. Si aquest "Saluda" del

President de la Mancomunitat tingué els seus efectes, Serra i Boldú degué tenir una mica més planera la feina d'elaboració del llibre.

De les cartes d'informants, potser el personatge més fidel fou el prevere Xavier Bosch, des de Torà. Trobem cartes seves ja des d'abans de la publicació del *Llibre popular del Rosari* (1917), i continua escrivint-li, tot animant-lo en la redacció del *Llibre d'Or del Rosari a Catalunya*. En serà un subscriptor i acceptarà l'augment de cinquanta pessetes a la subscripció, quan aquest es produeixi. També li dirà una colla de possibles nous subscriptors a qui enviar el fulletó.³²

Tot i la difusió dels qüestionaris a través dels butlletins dels bisbats, trobem també informants que no són preveres, com el folklorista i historiador Tomàs Raguer, de Ripoll (curador de l'Arxiu Museu Folklòric de Ripoll). Per la carta que transcrivim en nota sabem que li havia enviat informació sobre els costums del Roser d'unes quantes poblacions del seu entorn i fins i tot "una relació de la germana d'en Vilarrasa, de quan era pabordesa a la Pobla de Lillet";³³ el fol-

³¹ Carta conservada a l'Arxiu de Bellpuig, numeració a llapis, R. I. 148. És una còpia mecanoscrita, sense la signatura i datada al Palau de la Generalitat, el deu d'abril de 1924.

³² En donem com a mostra la carta següent, manuscrita, conservada a l'arxiu sense numeració específica:

Sr. D. Valeri Serra y Boldú Barcelona

Torà, 20 - 6 - 1924

Molt Sr. Y amich:

Li envio nous materials per al «Llibre d'Or del Rosari a Catalunya».

Vaig parlar ab el Sr. Isidre Vilaró de Calaf, qui em digué com havia proposat a V. que caldria fer constar en el «Llibre d'Or...» la influencia de la literatura rosariana castellana rebuda de la catalana; y que si V. vol tocar aquest punt, ell l'ajudarà en tot lo que pugui.

No sé si V. ha provat de que siguin suscriptors al «Llibre d'Or» l'Ilm. Sr. Bisbe Auxiliar de Burgos, Dr. Jaume Viladrich Gaspar, fill de Clarà, bisbat de Solsona; y l'Ilm. Sr. Bisbe de Tاراçona, Dr. Isidro Badia, fill de Isona, bisbat d'Urgell. A Tاراçona, el Dr. Castellà, secretari de Cambra; el Sr. Pujol, canonge; y l'Rnt. Jaume Llinàs, mestre de capella, són naturals del bisbat d'Urgell. A aquestos, si-ls hi escriu, no digui que ho fa per indicació meva.

Qui pot ser també serien suscriptors son: D. Eduard Soler y Bosch, cusí meu, amo de la perfumeria «Banús y Soler», Jaume I, 18, cantonada plaça de l'Àngel; y D. Pere Soler y Bosch, germà del precedent, primer encarregat de la ferreteria «Casa Damians», carrer d'Escudillers Blancs. També D. Jaume Agut, carrer de Lauria, nº 9 (a la porteria podrà saber el pis). A aquestos pot indicar-los la pro//cedència de la indicació, y que'l Llibre portarà força de Torà.

Trovant-me a primers de maig passat a Anglesola, vaig veure que la Rnt. Comunitat de Preberes estava animada a suscriurer-se al «Llibre d'Or».

Seu afm. En Jesús y Maria

Xavier Bosch, Pbre. (rubricat)

³³ La carta porta escrit a llapis en núm. de catalogació R. I. 134, és manuscrita i diu:

S. D. Valeri Serra i Boldú. Ripoll, 17 agost 1923

Benvolgut Sr:

En correu apart rebrà els nombres de "El Catllar" que temps enrere va demanar-me.

Amb la present incloeixo el qüestionari del Roser en aquest poble, que no té cap importància; altres petites notes i una relació de la germana d'en Vilarrasa, de quan era pabordesa a la Pobla de Lillet.

Dintre poc penso li podré enviar una relació de Campdevàrol, on antigament el folklore del Roser devia ésser esplèndid, car a més de tot lo referent a la Dansa en la festa del Roser hi ha lo referent a la típica festa de Sant Joan que es celebra encara, si bé avui no són precisament la pabordesa del Roser, sinó altres noies les que hi prenen part. A aquest últim costum és a lo que es refereix la // relació.

També li enviaré la tonada dels goigs del Roser que canten els gotxaires de Surroca, que és distinta de la que canten els de Les Llosses, publicada a *Escriptorium*, i de la ... tonades ordinàries (Advent, Quaresma i restant de l'any).

Si amb això puc aportar-li alguna dada que faci per al seu llibre, es donarà per satisfet son af. s.

Tomàs Raguer

klorista Salvador Vilarrasa era company de treballs folklòrics i amic de Tomàs Ragner i ambdós es preocupaven pel Museu i escrivien a la revista *Scriptorium*, de la qual Tomàs Ragner era director.

Cloem les notes sobre l'epistolari amb dues cartes amb consells per millorar la recerca amb qüestionari.

La primera és de l'amic M. Malagelada, registrador de la propietat a Olot, en ocasió de l'obra *Llibre popular del Rosari*; la carta ja arribava tard, però és interessant perquè li donava consells de com muntar l'enquesta i li prometia ajut directe, si els seguia, alhora que li donava també referència del seu cosí, notari a Igualada, com a altre possible informant.

Porta el núm. de catalogació R. I. 108, és manuscrita i diu:

“El Registrador
de la Propiedad
de Olot
Particular [capçalera impresa]
Sr. D. Valeri Serra i Boldú

Benvolgut amic:

Vaig rebre a son degut dia la carta vostra i l'interrogatori sobre de les coses del Roser. Vaig rebre-ho, vaig ausentar-me i ho vaig perdre de vista. Després... ja érem a l'Agost. Pro, avans de deixar-ho córrer definitivament, me só repensat i m'ha semblat convenient d'escriure-us, no solsament per a correspondre a la vostra amistat, sí que també per a dir-vos que, si es qu'encara fos temps, estic disposat a ajudar-vos en la piadosa tasca qu'haveu empresa, mirant d'obtenir-vos dades de tot aquet Partit judicial (la meua jurisdicció). An aquet fi fora convenient que m'enviesseu una 50^a de fulles amb les preguntes qu-us-a semblin millor fer, pro de manera qu-entre pregunta i pregunta hi deixesseeu un espai en blanc més o menys gran segons vos-e semblés menester. Jo les escamparia.

De Banyoles vos podrieu posar en comunicació am[b] els senyors Joaquim Hostench (carrer d'en Guimerà) i Josep Alsius, farmacèutic, que-m crec qu-amb molt bona voluntat se vos prestarien.

I doncs, què feu per Bellpuig ? ¿ Encara no sou jutge o bé no vos dediqueu més qu-a la folk-lòrica i a la vida d'hisendat de pagès ? ¿Exerciu d'advocat? ¿Vos dediqueu amb // exclusió a les belles lletres ? ¿Estau bé de

salut vós i els vostres ? ¿Quanta canalla teniu? Perdoneu aquesta cedaceria de dona, que fa tant de temps que m'haveu desaparegut de la vista, que-m sento amb ganes de tenir notícies vostres. I aixó farà que-m sapi-gueu perdonar l'impertinència meua.

Nosaltres seguim bé, gr. a Déu, i al dir nosaltres vull dir: jo, la meua dona i les nostres sis criatures. Ja-n tinc un (el noi més gran) que ja estudiarà aquet curs vinent el quint any del batxillerat.

Vaig anar a veure mon cosí d'Igualada, en Marià lo notari. Vaig trovar que s'era engreixat amb demasia. ¿ No // li heu pas escrit demanant-li també l'escorcoll de les coses del Roser? Aquell potser també vos podria ajudar, tinguent en compte sobre tot que no més té una canalleta per a destorba-l.

Conserveu-vos bo i disposeu d'aquet vostre amic, que ja procurarà millor servir-vos un altre dia.

M. Malagelada
[rubricat]
Agost 27 / 1917
Demà passat aquí [a] Olot fem els funerals d'en Prat de la Riba (q. a. C. s.). Vale.”

I la segona carta és del secretari de càmera del bisbat de Vic, Jaume Font, en relació al qüestionari que Valeri Serra havia enviat perquè fos publicat al butlletí eclesiàstic. Li diu que el text fou publicat, però que hi ha hagut molt poca resposta, per la qual cosa li indica una manera que li sembla més efectiva per rebre respostes. La carta, manuscrita també, porta a llapis el núm. de catalogació R. I. 146. I diu:

“Secretaría / de / Cámara y Gobierno / del / Obispado de Vich [imprès

1 febrero de 1924
Sr. D. Valerio Serra
Barcelona

Muy Sr. mío:

Refiriéndome a su atta. de 27 de Enero último, de orden de S. E. Ilma. le participo que en 15 de Marzo del año pasado publicóse en el Boletín Oficial Eclesiástico de la Diócesis el Cuestionario remitido por V. encomendando a los Párrocos y Encargados de Iglesias que contestasen a las preguntas en él formuladas y enviasen la respuesta a esta Secretaría de Cámara, habiéndose recibido solamente las tres contestaciones que acompaño.

Los tres Párrocos han // estado muy ocupados con motivo de los concursos a Curatos y tal vez se deba a ello que no se hayan obtenido más contestaciones.

Tal vez si V. les enviase impreso un cuestionario bien detallado, de forma que sólo hubiesen de contestar en breves palabras y pudiesen remitírselo a V. con un sello de dos céntimos que V. podría poner en la parte externa del impreso con la dirección de V., recibiría con más facilidad respuesta de todos o de la mayor parte, sin necesidad de tenerse que acudir a una orden formal y terminante de esta Secretaría que siempre resultaría odiosa.

V. verá lo que es más conveniente.
Entre tanto, queda de V. afm. s. s. y cap.
Jaime Font, Pb. Secretario [rubricat]”

Per aquesta carta sabem, en aquest cas, el nombre exacte de respostes que hi hagué, tres. I el doble consell que li dóna va, per una part, a facilitar més la feina dels col·laboradors: un qüestionari amb els espais per respondre i amb segell ja per a enviar com a carta de resposta, amb direcció posada i tot a l'altra cara de l'imprès.

L'altre consell va més en el sentit contrari al criteri que havia inspirat la línia d'actuació de Valeri Serra. Publicar el qüestionari en el butlletí i amb paraules més o menys de coacció podia ser més un inconvenient que no pas un avantatge per rebre respostes. Les ordres de secretaria podien resultar odioses per als rectors, i en canvi amb carta personal i directa i la facilitat en la resposta, amb segell i tot perquè els sortís gratuïta, era un mètode —creia ell— amb què podia obtenir més col·laboració.

Una i altra carta, doncs, veien més factible un qüestionari directe amb espais per respondre que un llistat de preguntes per orientar les respostes. Segurament el problema que hi veia Valeri Serra, a aquest altre sistema, era que les respostes es limitessin sempre a l'espai i deixessin d'explicar coses que li podien interessar.

Les indicacions finals, en el qüestionari publicat a Vic (al que fa referència aquesta última carta), ja anaven encarades a facilitar la feina: no calia repetir les preguntes, sinó tan sols apuntar-ne la numeració abans de la resposta.